

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών:

Νεώτερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία

Διπλωματική Εργασία

Οι Εργασιακές Σχέσεις κατά τη δεκαετία του 1950

στο Ηράκλειο της Κρήτης

Μαυρομάτης Στέφανος

Καθηγήτρια: Ελευθερία Ζέη

Ιούνιος 2025

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Εισαγωγή- Σκοπός Εργασίας	5
1. Ιστορικό και Πολιτικό πλαίσιο	7
2. Οικονομία και παραγωγική ανασυγκρότηση	9
3. Η οικονομία του Ηρακλείου Κρήτης και το πολιτικό πλαίσιο	10
α) Η Οικονομική Δομή του Ηρακλείου	
β) Το Πολιτικό Πλαίσιο	
γ) Η Παραγωγική Δομή και οι Κοινωνικές Ιεραρχίες	
δ) Η κοινωνική ιεραρχία στο Ηράκλειο παρουσιάζει σχετική σταθερότητα	
4. Η εφημερίδα <i>Εργάτης</i> και το Εργατικό Κέντρο Ηρακλείου Ε.Κ.Η.	13
α) Η Δράση του Ε.Κ.Η. τη Δεκαετία του 1950	
β) Η Αναγκαιότητα της Συλλογικής Δράσης	
γ) Θεσμικοί Μηχανισμοί και Αποτυχίες Εφαρμογής	
δ) Κοινωνικές και Οικονομικές Πιέσεις	
5. Διεκδικήσεις για την ρύθμιση τιμής της εργασίας	15
α) Τα Δώρα των υπαλλήλων	
β) Οι Μισθοί	
γ) Εργατικές κατοικίες	
δ) Αγοραστική δύναμη	
ε) Ασφάλιση εργαζομένων	
6. Εργασιακές Σχέσεις στο Περιφεριακό Αστικό Κέντρο	19
α) Ωράρια εργασίας	
β) Το θέμα των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας	
γ) Οι Απολύσεις	
δ) Ανεργία	
7. Διαπραγμάτευση και σχέσεις με εργοδότες	22
α) Μηνύσεις Δικαστικές διεκδικήσεις	
β) Οι αντιδράσεις των εργοδοτών	
γ) Η ανταπόκριση των εργοδοτών	
δ) Διαιτητική Απόφαση	
8. Εργασία και Συνδικαλισμός στη Μεταπολεμική περίοδο	27
α) Συνέδριο Γ.Σ.Ε.Ε.	
β) Συνέδρια, Αρχαιρεσίες, Συνελεύσεις	
γ) Συλλογικές Συμβάσεις Σταφιδεργατών	
δ) Υπογραφή Συλλογικών Συμβάσεων	
9. Απεργίες και Συλλογική Κινητοποίηση	35

α) Αρτεργάτες και Μυλεργάτες	
β) Ελαιοτριβεία	
γ) Υποδηματεργάτες	
δ) Δημόσιος Φορέας	
10. Ορισμένα αποτελέσματα κατά το τέλος του 1955	38
Συμπεράσματα	40
Παράρτημα	41
Βιβλιογραφία	48

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί το αποτέλεσμα μιας μακρόχρονης και επίμονης προσπάθειας, η οποία δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί χωρίς την πολύτιμη συμβολή και υποστήριξη ορισμένων ανθρώπων, στους οποίους οφείλω ιδιαίτερες ευχαριστίες.

Πρώτα απ' όλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τη σύζυγό μου, Εύη Παπαδομαρκάκη, για την αμέριστη υπομονή και τη φροντίδα που επέδειξε καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής, καθώς και για την επιμέλεια του κειμένου. Η στήριξή της υπήρξε θεμέλιος λίθος της προσπάθειας αυτής.

Ευχαριστώ θερμά την καθηγήτρια Ζέη Ελευθερία για τη γενικότερη καθοδήγηση και τις χρήσιμες υποδείξεις, ιδιαίτερα στην δύσκολη έναρξη αυτής της επίπονης εργασίας, αναφορικά με τη δομή και την οργάνωση του επιστημονικού λόγου.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω επίσης στον Δημανόπουλο Σπύρο, Αρχιονόμο της Υπηρεσίας των Γενικών Αρχείων του Κράτους στο Ηράκλειο Κρήτης, για την καθοδήγηση, τη βοήθεια στη σύνθεση της δομής της εργασίας και την αποστολή σημαντικών αρχειακών τεκμηρίων που εμπλούτισαν ουσιαστικά το περιεχόμενό της.

Η συμβολή όλων υπήρξε καθοριστική και η εργασία αυτή αποτελεί και δικό τους πνευματικό αποτύπωμα.

Εισαγωγή – Σκοπός

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η αποτύπωση, στην περίπτωση του Ηρακλείου Κρήτης, του εργατικού κόσμου της πόλης. Στην εργασία υπάρχει ανάλυση από τις κατηγορίες των επαγγελματιών, τις δομές και τις σχέσεις που διέπουν τους εργαζόμενους και τους εργοδότες, τον ρόλο των εργατικών σωματείων στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων καθώς και τη στάση της επίσημης κρατικής εξουσίας. Τα περισσότερα από αυτά αποτυπώνονται στην εφημερίδα *Εργάτης* από την οποία μελετήθηκαν όλα τα φύλλα του σημαντικού έτους 1955, αλλά και των επόμενων ετών, του 56, του 57 και του 58 κατά περίπτωση, απέναντι στα αιτήματα της εργατικής τάξης. Δεν θα επιχειρηθεί η πλήρης αποτύπωση από την εφημερίδα για την συγκεκριμένη περίοδο 1950 – 1960 δεδομένου ότι δεν υπάρχουν όλα τα έτη. Θα γίνει η απόδοση ενός μικρότερου και κατά την άποψη μας σημαντικότερου χρονικού πλαισίου, υπό το πρίσμα της συγκεκριμένης εφημερίδας, η οποία αποτελεί, άλλωστε, και το επίσημο όργανο του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου (Ε.Κ.Η.). Παράλληλα θα εξετάσουμε και μέρος από τα σωζόμενα πρακτικά της Εκτελεστικής Επιτροπής του Ε.Κ.Η.. Επιπλέον θα αναλύσουμε τα συμπεράσματα για πάνω από 50 δικογραφίες και 10 αποφάσεις, που βρίσκονται στα χέρια μας, για τα υπόλοιπα δηλαδή έτη που δεν υπάρχουν φύλλα του *Εργάτη*. Ούτως ή άλλως, και παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται ανά περίπτωση και χρονιά, επικρατεί ένα κύκλιο σχήμα στη ροή των επαγγελματιών και μία εποχικότητα, η οποία, με την παρουσίαση ενός κύκλου δημοσιευμάτων δύναται να αποδώσει, σε ένα μεγάλο βαθμό, την εικόνα που τελικά επικρατεί σε βάθος χρόνου.

Το 1955, στο οποίο εστιάζει περισσότερο αυτή η εργασία, είναι ένα έτος κατά το οποίο έχουν λάβει χώρα σημαντικά γεγονότα σε διεθνές επίπεδο καθώς και κυβερνητικές αλλαγές και έχουν προκύψει σοβαρές τροποποιήσεις σε εργασιακό επίπεδο με επαναφορά Νόμων και διατάξεων.

Αρχικά παρουσιάζεται το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο της χώρας, η οικονομία και η παραγωγική ανασυγκρότηση κατά την εποχή που εξετάζουμε. Στη συνέχεια αναλύεται η οικονομία του Ηρακλείου της Κρήτης που βασίζεται στην παραγωγή και μεταποίηση της σταφίδας, η πολιτική κατάσταση επηρεασμένη από τον βενιζελισμό και παρουσιάζεται η παραγωγική δομή και η κοινωνική ιεραρχία. Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στο Εργατικό Κέντρο Ηρακλείου και στην εφημερίδα *Εργάτης* που αποτελεί το επίσημο όργανο επικοινωνίας του. Παρουσιάζονται οι διεκδικήσεις στον τομέα της εργασίας που αναφέρεται κυρίως στα δώρα των υπαλλήλων, στους μισθούς, στις εργατικές κατοικίες, στην αγοραστική δύναμη και στην ασφάλιση των εργαζομένων. Τα ωράρια εργασίας το μόνιμο θέμα των συλλογικών συμβάσεων εργασίας, οι απολύσεις και η ανεργία αποτελούν θέματα

που συνεχώς δείχνει να μέριμνα το Εργατικό Κέντρο. Ακολουθεί ανάλυση των διαπραγματεύσεων, μηνύσεις και δικαστικές διεκδικήσεις. Οι εργασιακές σχέσεις πολλές φορές δεν είχαν επίσημη μορφή και αυτό δυσχέραινε τις εργατικές δικές. Το σύστημα προστάτευε περισσότερο τους εργοδότες αλλά γινόταν προσπάθεια για αλλαγή σε αυτό. Τα συνέδρια της Γ.Σ.Ε.Ε. εστίαζαν στην υπογραφή συλλογικών συμβάσεων εργασίας και καλυτέρευση των όρων εργασίας και των ημερομισθίων. Στις συμβάσεις περιγράφονται με σαφήνεια οι εργασίες και οι απολαβές. Οι απεργίες αποτελούσαν βασικό εργαλείο των εργατικών αγώνων. Από το 1955 και μετά εντεινόταν η μάχη των εργατών για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων τους και η αύξηση των Αγωγών δείχνει ότι οι εργάτες είχαν συνειδητοποιήσει τα δικαιώματά τους. Τέλος στο παράρτημα υπάρχουν δείγματα από κάποιες Αγωγές και Αποφάσεις, καθώς και κάποια σημαντικά αρχεία που δείχνουν το γενικότερο πολιτικό περιβάλλον.

1. Ιστορικό και Πολιτικό πλαίσιο

Η δεκαετία του 1950 αποτελεί για την Ελλάδα μία περίοδο ανασυγκρότησης. Η χώρα είχε μόλις βγει από την Κατοχή και τον αιματηρό Εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε ο οποίος δίχασε και διχάζει ακόμα και στις μέρες μας την ελληνική κοινωνία. Πολλές από τις παραγωγικές δομές καταστράφηκαν και το πλήγμα σε υποδομές και ανθρώπινο δυναμικό ήταν ιδιαίτερα βαρύ. Σκληρό μετεμφυλιακό κράτος με εξορίες στρατοδικεία και εκτελέσεις, η κοινωνία της φτώχειας και του αποκλεισμού, εντατικές προσπάθειες ανασυγκρότησης και αλματώδης ανάπτυξη. Αυτό είναι το τρίπτυχο της δεκαετίας του 1950¹.

Η μετεμφυλιακή κεντρική πολιτική της χώρας χαρακτηρίστηκε από μία αστάθεια και έναν έντονο κατακερματισμό των πολιτικών δυνάμεων με το διακύβευμα – πρόταγμα της «Εθνικοφροσύνης» να κυριαρχεί στην ιδεολογική αντίληψη της περιόδου. Ο ελληνικός στρατός, που είχε βγει νικητής από τον Εμφύλιο, κυριαρχούσε και στα πολιτικά πράγματα, με τη χώρα να ακροβατεί ως προς τους πολιτικούς της προσανατολισμούς. Οι πρώτες εκλογικές αναμετρήσεις των αρχών του 1950 δεν δίνουν σταθερές κυβερνήσεις με συνεπακόλουθη την έντονη πολιτική αστάθεια. Μετά από αλλεπάλληλες εκλογικές αναμετρήσεις και τη Συνταγματική αναθεώρηση το 1952, υιοθετήθηκε ως εκλογικό σύστημα, που έδινε σταθερές κυβερνήσεις, το πλειοψηφικό, με το οποίο διεξήχθησαν οι εκλογές του Νοεμβρίου του 1952, όπου και επικράτησε ο πολιτικός σχηματισμός του Ελληνικού Συναγερμού, ένας πολιτικός φορέας ο οποίος είχε κατορθώσει να συνενώσει και να εγκολπώσει στις τάξεις του το σύνολο των δεξιών κομματικών σχηματισμών. Ο χώρος του Κέντρου καθώς και η Αριστερά εμφανίστηκαν εμφανώς αποδυναμωμένες με τον Ε.Σ. να λαμβάνει το συντριπτικό 49% των ψήφων. Η εκλογική, αυτή, αναμέτρηση, αποτέλεσε την απαρχή μιας περιόδου κυριαρχίας της Δεξιάς στα Ελληνικά πολιτικά πράγματα.

Στις αρχές Οκτωβρίου ο Αλέξανδρος Παπάγος αποβιώνει και τα ηνία της κυβέρνησης αναλαμβάνει, μετά από εντολή του Παλατιού, ο Κωνσταντίνος

---

¹ *Ιστορικοί Περίπατοι*, «Η Ελλάδα στη δεκαετία του '50», ΕΡΤ, στην ηλεκτρονική διεύθυνση : https://www.google.com/search?q=%CE%B9%CF%82%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B9+%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9+%CE%B4%CE%B5%CE%BA%CE%B1%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%B1+%CF%84%CE%BF%CF%85+50&rlz=1CDGOYI_enGR965GR965&oq=%CE%B9%CF%82%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B9+%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9+%CE%B4%CE%B5%CE%BA%CE%B1%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%B1+%CF%84%CE%BF%CF%85+50&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEUUYOTIHCAEQIRigATIHCAIQIRigATIHCAQIRigATIHCAUQA BjbvBTIHCAQYABjbvBTIHCAcQABjbvBTIHCAgQABjbvBTIHCAkQABjbvBdlBCTE5OTc2ajBqN6gCFLACAEIDBBgBIF_xBWW1b1FpPiiz8QVltW9RaT4osw&hl=el&sourceid=chrome-mobile&ie=UTF-8#fpstate=ive&vld=cid:cbdb779f,vid:QMTtFKWOX7A,st:0

Καραμανλής. Μετά από λίγο καιρό το Υπουργείο Εργασίας αλλάζει χέρια και την θέση του Υπουργού αναλαμβάνει ο Σταύρος Πολυζωγόπουλος².

Η περίοδος της διακυβέρνησης της Ελλάδας από τον Ε.Σ. ολοκληρώθηκε μετά από τον ορισμό του, έως τότε, υπουργού Δημοσίων Έργων του Ε.Σ. Κωνσταντίνου Καραμανλή από το Παλάτι ως Πρωθυπουργού τον Οκτώβριο του 1955 και την ίδρυση από τον τελευταίο της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης (απορρόφησε σχεδόν το σύνολο των στελεχών του Ε.Σ.), η οποία αναδείχτηκε ως ηγέτιδα δύναμη στις εκλογές του Φεβρουαρίου του 1956.

Στα αξιοσημείωτα, επίσης, πολιτικά γεγονότα της περιόδου ήταν η δυναμική επαναφορά της Αριστεράς στο πολιτικό γίνεσθαι της χώρας και η αποτύπωση της επιρροής (ποσοστό 24,42% στις εκλογές του Μάϊου του 1958), που παρά τον Εμφύλιο και τις απηνείς διώξεις, είχε στην ελληνική κοινωνία.

Το Κυπριακό ζήτημα καθώς και τα Σεπτεμβριανά είναι γεγονότα που χαρακτήρισαν τη συγκεκριμένη περίοδο, πόλωσαν έντονα το πολιτικό κλίμα και επηρέασαν τις πολιτικές εξελίξεις³.

Στα καθ' ημάς και στο έτος με το οποίο η παρούσα εργασία θα ασχοληθεί, ψηφίζεται ο Νόμος 3239/1955 «Περί τρόπου ρυθμίσεως των συλλογικών διαφορών εργασίας, συστάσεως Εθνικού Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Κοινωνικής Πολιτικής και τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων εργατικών νόμων⁴», ο οποίος αποτελεί τομή στα ζητήματα εργασίας της περιόδου, καθώς ορίζει το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και θεσπίζει τα όργανα και τις διαδικασίες επίτευξης αυτών.

Δεν κρίνουμε σκόπιμο, σε αυτό το σημείο, να επεκταθούμε περισσότερο στα, ομολογουμένως πυκνά, γεγονότα της περιόδου καθώς η βιβλιογραφία για τη δεκαετία του 1950 είναι εκτενέστατη και η σκοποθεσία της παρούσας εργασίας είναι συγκεκριμένη.

2 *Εργάτης*, Ο Στρατάρχης, 8/10/1955, στο εξής στην ηλ. διευθ. Εφημερίδες | Βικελαία Βιβλιοθήκη

3 Συλλογικό, *Νικητές και ηττημένοι, 1949 – 1974. Νέοι Ελληνικοί προσανατολισμοί: ανασυγκρότηση και ανάπτυξη, Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα 2003, Νίκος Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση (1922-1974)*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1983 & Σπύρος Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1986

4 ΦΕΚ 125/Α/20-5-55

2. Οικονομία και παραγωγική ανασυγκρότηση.

Η χώρα είχε οριστικά ενταχθεί, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και τη Διάσκεψη της Γιάλτας, στη Δυτική σφαίρα επιρροής και λάμβανε στήριξη και οικονομική βοήθεια για την ανασύσταση των παραγωγικών της δομών και την επαναφορά, σε πρώτη φάση τουλάχιστον, στους προπολεμικούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Βασικός οικονομικός μοχλός χρηματοδότησης της ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας ήταν η Αμερικανική βοήθεια που παρεχόταν στη χώρα στα πλαίσια του σχεδίου Μάρσαλ. Χωρίς αυτή δεν θα ήταν σε θέση να ανασυγκροτήσει τις, κατεστραμμένες από τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, υποδομές, ούτε να χρηματοδοτήσει το ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο⁵.

Το κατά κεφαλήν εισόδημα, στις αρχές του 1950, δεν ξεπερνούσε τα 130 δολάρια, ποσό που κατέτασσε τους κατοίκους της χώρας στους χαμηλά αμειβόμενους (στην μεταπολεμική Γερμανία το αντίστοιχο ποσό ήταν 400 δολάρια)⁶. Ο πληθυσμός της χώρας απασχολούνταν στον αγροτικό τομέα σε ποσοστό 58% με τις υπηρεσίες να ακολουθούν στο 24% και τη βιομηχανία στο 18%. Ο αγροτικός τομέας ήταν και αυτός που συνεισέφερε στο 30% του ΑΕΠ της Ελλάδας με τους περισσότερους κατοίκους να ζουν σε χωριά και κωμοπόλεις της επαρχίας. Η βιοτεχνία - βιομηχανία, κυρίως μεταποιητική στην περίοδο που εξετάζουμε, παρουσίαζε σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης με τον γρήγορο εξηλεκτισμό της χώρας να βοηθά καταλυτικά προς αυτή την κατεύθυνση.

Παρά τα εκτεταμένα δημόσια έργα της περιόδου η μετανάστευση του πληθυσμού προς χώρες του εξωτερικού είναι εκτεταμένη συνεπεία της αρκετά υψηλής ανεργίας αλλά και των έντονων πολιτικών διώξεων⁷.

---

5 Συλλογικό, *Ιστορία των Ελλήνων (σύγχρονος ελληνισμός από το 1949 έως σήμερα)*, Δομή, Αθήνα, 2006

6 Κυριάκος Βαρβαρέσος, *Έκθεσις επί του οικονομικού προβλήματος της Ελλάδος*, [χ.ε.], Αθήνα, 1952

7 Συλλογικό, *Νικητές και ηττημένοι, 1949 – 1974. Νέοι Ελληνικοί προσανατολισμοί: ανασυγκρότηση και ανάπτυξη, Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα 2003,

3. Η οικονομία του Ηρακλείου Κρήτης και το πολιτικό πλαίσιο.

Το Ηράκλειο της Κρήτης, ως η μεγαλύτερη πόλη του νησιού και ένα από τα πιο σημαντικά αστικά κέντρα της νότιας Ελλάδας, παρουσίασε κατά τη δεκαετία του 1950 χαρακτηριστικά μιας τοπικής οικονομίας που διατηρούσε παραδοσιακά στοιχεία, ενώ παράλληλα αναζητούσε νέους αναπτυξιακούς προσανατολισμούς. Η εξέταση της οικονομικής του δομής, των κυρίαρχων επαγγελματιών, καθώς και της πολιτικής κατάστασης που επηρέαζε την παραγωγική του δραστηριότητα, αποκαλύπτει την πολυπλοκότητα και τις προκλήσεις μιας μεταβατικής περιόδου για την περιοχή.⁸

α) Η Οικονομική Δομή του Ηρακλείου

Η οικονομία του Ηρακλείου, σύμφωνα με τις αναφορές του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου (Ε.Κ.Η.), στηριζόταν κατά κύριο λόγο στην παραγωγή και μεταποίηση της σταφίδας σουλτανίνας, που αποτελούσε και το βασικό εξαγωγίμο προϊόν της περιοχής. Η εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από τη σουλτανίνα δημιουργούσε την ανάγκη ύπαρξης πλήθους συνοδών επαγγελμάτων, τα οποία υποστήριζαν ολόκληρη την αλυσίδα παραγωγής και εξαγωγής του προϊόντος. Ανάμεσα σε αυτά συγκαταλέγονταν οι καραγωγείς, οι καρφοκιβωτοποιοί, οι σταφυλοσυσκευαστές και άλλες συναφείς ειδικότητες, ενώ παράλληλα διατηρούνταν και τα παραδοσιακά επαγγέλματα μιας μεγάλης επαρχιακής πόλης, όπως αυτά των αρτοποιιών, των εκδοροσφαγέων, των βυρσοδεψεργατών, των αυτοκινητιστών και των αλευρομακαρονοποιών.

Η καλλιέργεια της αμπέλου και ιδιαίτερα της σουλτανίνας, ήταν στενά συνδεδεμένη με εξωτερικούς παράγοντες, όπως η διαθεσιμότητα θείου (θειάφισμα), κρίσιμης σημασίας για την ποιότητα της παραγωγής. Παράλληλα, η τιμή της σταφίδας καθοριζόταν από τη διεθνή ζήτηση, την προσφορά στις αγορές του εξωτερικού και την ποιότητα της ετήσιας παραγωγής, προκαλώντας συχνές διακυμάνσεις στο εισόδημα των παραγωγών.⁹

β) Το Πολιτικό Πλαίσιο

Η πολιτική κατάσταση της εποχής, επηρεασμένη από την ισχυρή παράδοση του Βενιζελισμού και την απήχηση του κόμματος των Φιλελευθέρων στην Κρήτη, είχε άμεσο αντίκτυπο στις οικονομικές εξελίξεις. Οι εκάστοτε κυβερνητικές πολιτικές, ιδιαίτερα σε σχέση με τη διατίμηση της σταφίδας, διαμόρφωναν σε σημαντικό βαθμό τις οικονομικές δυνατότητες της περιοχής και την κοινωνική

⁸ Δημανόπουλος Σπύρος, 2022, «Τοπική οικονομία και τουριστική ανάπτυξη. Ο αρχαιολογικός περιηγητισμός του νομού Ηρακλείου 1930-1962». Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, σελ. 212-216.

⁹ Στο ίδιο, σελ. 212 – 216.

σταθερότητα. Οι παρεμβάσεις αυτές δεν ήταν πάντοτε προς όφελος των παραγωγών, καθώς η καθοριζόμενη τιμή του προϊόντος μπορούσε να ενισχύσει ή να αποδυναμώσει ολόκληρο τον παραγωγικό κύκλο.

Η πόλη του Ηρακλείου, κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1950, αρχίζει να μεταβαίνει σταδιακά από έναν παραδοσιακό προπολεμικό περιγητισμό σε μία πιο συστηματική αναπτυξιακή πορεία. Η μετάβαση αυτή εδράζεται στις εμπειρίες και τις ανάγκες που προέκυψαν από τη δεκαετία του 1940, ιδίως κατά την Κατοχή και τον Εμφύλιο, και συνεχίζεται μέσα στην «αναπτυξιακή τροχιά» της δεκαετίας του 1950¹⁰.

γ) Η Παραγωγική Δομή και οι Κοινωνικές Ιεραρχίες

Η τοπική οικονομία διατηρούσε μια δυαδική παραγωγική δομή, ήδη διαμορφωμένη από τον Μεσοπόλεμο. Στα βόρεια παράλια επικρατούσαν εξαγωγικές και εμπορευματικές καλλιέργειες (όπως η σουλτανίνα), ενώ στην ενδοχώρα επιβίωναν συστήματα αυτοκατανάλωσης με μικρές οικογενειακές γεωργικές μονάδες, οι οποίες καλλιεργούσαν δημητριακά και ελιές και ασχολούνταν με νομαδική κτηνοτροφία.

Κατά την πρώτη μεταπολεμική δεκαετία, η οικονομία του Ηρακλείου εμφανίζει σημάδια σταθεροποίησης και συνέχειας. Η παραγωγή σουλτανίνας επανέρχεται στα προπολεμικά επίπεδα και σχεδόν διπλασιάζεται μέσα σε δέκα χρόνια. Ο εξαγωγικός προσανατολισμός προς την ευρωπαϊκή αγορά ενισχύεται, ενώ η τοπική κατανάλωση εξυπηρετείται εν μέρει και από εισαγόμενα προϊόντα.

Σε κοινωνικό επίπεδο, η αύξηση του πληθυσμού της πόλης μεταξύ 1951 και 1961 οφείλεται τόσο στη φυσική αύξηση όσο και σε μετακινήσεις αγροτικών πληθυσμών από όμορους νομούς, χωρίς όμως να παρατηρείται μαζική αστικοποίηση. Η ύπαιθρος διατηρεί τις παραγωγικές της δομές, παρόλο που χαρακτηρίζεται από φαινόμενα υποαπασχόλησης και εποχικότητας, τα οποία επηρεάζουν άμεσα την τοπική αγορά εργασίας.

δ) Η κοινωνική ιεραρχία στο Ηράκλειο παρουσιάζει σχετική σταθερότητα

Στην κορυφή της πυραμίδας βρίσκονται οι μεγάλοι γαιοκτήμονες, οι εξαγωγείς και οι εμποροβιομήχανοι, που συνδέουν την τοπική με την διεθνή οικονομία. Στο ενδιάμεσο στρώμα εντάσσονται επαγγελματίες, βιοτέχνες και λιανέμποροι που δραστηριοποιούνται κυρίως εντός της τοπικής αγοράς. Στη βάση της κοινωνικής δομής βρίσκονται οι μισθωτοί εργάτες, οι μικροκαλλιεργητές και οι εργαζόμενοι στους τομείς του εμπορίου, της μεταποίησης, των μεταφορών και των κατασκευών¹¹.

10 Στο ίδιο, σελ. 212 – 216.

11 Στο ίδιο, σελ. 212 – 216.

Η εικόνα που προκύπτει για την οικονομία του Ηρακλείου κατά τη δεκαετία του 1950 είναι αυτή μιας σχετικά σταθερής και συνεκτικής οικονομικής και κοινωνικής πορείας, όπου οι νέες αναπτυξιακές τάσεις, όπως ο τουρισμός, προστίθενται στις ήδη υπάρχουσες παραγωγικές δομές χωρίς να τις ανατρέπουν ριζικά. Η κυριαρχία της αγροτικής παραγωγής, η σταθερή κοινωνική ιεραρχία και η σταδιακή ενσωμάτωση σύγχρονων αναπτυξιακών πολιτικών σκιαγραφούν μια περίοδο μετάβασης, αλλά και συνέχειας για το Ηράκλειο. Το πολιτικό πλαίσιο, οι κρατικές παρεμβάσεις και η διεθνής αγορά διαμόρφωναν σε μεγάλο βαθμό την πορεία της τοπικής οικονομίας και επηρέαζαν καθοριστικά τη ζωή των εργαζομένων και των παραγωγών.

4. Η εφημερίδα *Εργάτης* και το Εργατικό Κέντρο Ηρακλείου (Ε.Κ.Η)

Η τοπική εφημερίδα *Εργάτης* αποτέλεσε το επίσημο όργανο επικοινωνίας του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου (Ε.Κ.Η.) και κατέγραψε με συνέπεια την εργατική κίνηση της πόλης, τις προσπάθειες αντιμετώπισης των προβλημάτων του κόσμου της εργασίας αλλά και τις διεθνείς εξελίξεις που επηρέαζαν την εργατική τάξη. Μέσα από τις στήλες της, αποτυπώνεται η πολυδιάστατη δράση του Ε.Κ.Η., όχι μόνο σε επίπεδο διεκδικήσεων, αλλά και σε κοινωνικά και πολιτιστικά ζητήματα, τόσο τοπικά όσο και παγκόσμια. Σταθερά, η εφημερίδα περιλάμβανε και τη στήλη «Από τας χώρας της βίας», που με έντονο αντισοβιετικό λόγο περιέγραφε τις συνθήκες ζωής στο κομμουνιστικό μπλοκ με ιδιαίτερα μελανά χρώματα.

Ο *Εργάτης* εκδιδόταν συνήθως τέσσερις φορές τον μήνα και είχε τετρασέλιδη ύλη. Για την παρούσα εργασία επιλέχθηκε το έτος 1955, καθώς τότε ψηφίστηκε ο Νόμος 3239/1955, ένα νομοθέτημα που καθόρισε και επηρέασε σημαντικά τις βάσεις των μετέπειτα διεκδικήσεων του Ε.Κ.Η. Μέσα από το αρχείο της εφημερίδας, που φυλάσσεται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη "Βικελαία", αναδεικνύεται η καθημερινότητα του κόσμου της εργασίας και ο κυκλικός χαρακτήρας των επαγγελματικών δραστηριοτήτων που ακολουθούσαν τις εποχές και τις ανάγκες της πόλης.

α) Η Δράση του Ε.Κ.Η. τη Δεκαετία του 1950

Σύμφωνα με τη μελέτη της Ευγενίας Λαγουδάκη, το Εργατικό Κέντρο Ηρακλείου τη δεκαετία του 1950 προώθησε σειρά θέσεων και αιτημάτων που αντανakλούσαν τις ανάγκες της τοπικής εργατικής τάξης. Ο αγώνας επικεντρώθηκε σε τρεις βασικούς άξονες: Αύξηση μισθών και βελτίωση συνθηκών εργασίας: Το Ε.Κ.Η. διεκδικούσε την αναγνώριση των εργασιακών δικαιωμάτων, την αύξηση των ημερομισθίων, την καθιέρωση της κυριακάτικης αργίας και την εφαρμογή του νομίμου ωραρίου εργασίας.

Κοινωνικά δικαιώματα: Η κοινωνική ασφάλιση, η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη και η παιδεία αποτελούσαν βασικά αιτήματα του Ε.Κ.Η., σε μια εποχή που οι εργαζόμενοι αντιμετώπιζαν σοβαρές δυσκολίες κάλυψης των βασικών τους αναγκών.

Παρά τις πολιτικές και κοινωνικές αντιξοότητες, το Ε.Κ.Η. λειτούργησε ως βασικό στήριγμα των εργαζομένων, οργανώνοντας κινητοποιήσεις, παρέχοντας νομική και ηθική υποστήριξη και προβάλλοντας συλλογικά αιτήματα με στόχο την κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα.

β) Η Αναγκαιότητα της Συλλογικής Δράσης

Η εποχικότητα των επαγγελματιών και η περιοδικότητα των προβλημάτων καθιστούσαν σαφή την ανάγκη για συλλογική οργάνωση. Μέσα από απεργίες, διαμαρτυρίες και τη διεκδίκηση συλλογικών συμβάσεων, εργάτες από διάφορους κλάδους όπως οι σταφιδεργάτες, οι αρτεργάτες, οι μυλεργάτες και οι εργαζόμενοι στα ελαιοτριβεία, πίεζαν για καλύτερους όρους εργασίας.

Ωστόσο, η στάση των εργοδοτών ήταν στις περισσότερες περιπτώσεις αρνητική. Υπήρξε έντονη αντίσταση στην υπογραφή συλλογικών συμβάσεων και πολλές φορές αδιαφορία ή άρνηση να διεξαχθούν διαπραγματεύσεις. Οι εργοδότες συχνά αρνούνταν να αποδεχθούν τις βασικές διεκδικήσεις των εργατών, δημιουργώντας ένα εχθρικό κλίμα για τις εργατικές οργανώσεις.

γ) Θεσμικοί Μηχανισμοί και Αποτυχίες Εφαρμογής

Αν και υπήρχαν θεσμικοί μηχανισμοί για την επίλυση των εργατικών διαφορών, όπως η διαιτησία μέσω του Υπουργείου Εργασίας και τα διαιτητικά δικαστήρια, η εφαρμογή των αποφάσεων αυτών δεν ήταν πάντοτε αποτελεσματική. Οι εργοδότες συχνά δεν σεβάστηκαν τις αποφάσεις, γεγονός που καταδεικνύει την αδυναμία του κράτους να διασφαλίσει τα εργασιακά δικαιώματα στην πράξη.

δ) Κοινωνικές και Οικονομικές Πιέσεις

Η οικονομική ανέχεια και η αύξηση του κόστους ζωής ενίσχυαν τη μαχητικότητα των εργαζομένων. Η ανάγκη για αύξηση των αμοιβών και για αποτελεσματική κοινωνική ασφάλιση ήταν επιτακτική, καθώς πολλοί δεν μπορούσαν να καλύψουν ούτε τις βασικές τους ανάγκες χωρίς συλλογική στήριξη.

Η περίοδος του 1955 και συνολικά η δεκαετία του 1950 στο Ηράκλειο ήταν εποχή εργατικών αγώνων. Οι συλλογικές διεκδικήσεις, οι κινητοποιήσεις και οι κοινωνικές παρεμβάσεις του Ε.Κ.Η. αποτελούν σημαντικές μαρτυρίες μιας εποχής κατά την οποία η εργατική τάξη πάλευε για τα αυτονόητα. Παρά την αντίσταση των εργοδοτών και τις ανεπάρκειες των θεσμικών μηχανισμών, οι εργάτες, μέσα από τη συλλογική δράση, κατάφεραν να θέσουν τις βάσεις για ουσιαστικές αλλαγές. Το έργο του Ε.Κ.Η. σε κάποιες περιπτώσεις ενίσχυσε τις προσπάθειες του εργατικού κινήματος και την πρόοδο των κοινωνικών διεκδικήσεων στην Κρήτη¹².

---

12 Λαγουδάκη Ευγενία, *Το Εργατικό Συνδικαλιστικό Κίνημα στο Ηράκλειο 1902 – 1947*, Ιωλκός Αθήνα 2023.

5. Διεκδικήσεις για την ρύθμιση τιμής της εργασίας

α) Τα Δώρα των υπαλλήλων

Ξεκινώντας, λοιπόν, την αναδίφησή μας στις αρχές του 1955, εισερχόμαστε στην αρθρογραφία του *Εργάτη* με το πάγιο σημείο τριβής των εργατικών σωματείων με τους εμποροβιομηχάνους του Ηρακλείου, το οποίο δεν είναι άλλο από την απόδοση των δώρων στους εργαζομένους τους και την καταβολή των μισθών τους. Αυτό το θέμα κυριαρχεί και σε αρκετές Αγωγές που έχουμε στα χέρια μας και αφορούν ολόκληρη τη δεκαετία του 50'. Όπως βλέπουμε και στο φύλλο της 8^{ης} Ιανουαρίου, γνωστοί στην τοπική κοινωνία εργοδότες, τους οποίους η εφημερίδα, μάλιστα, κατονομάζει, ακολουθούν την πρακτική μη καταβολής του δώρου των Χριστουγέννων στους εργαζομένους τους. Χαρακτηριστικά ο αρθρογράφος, για αυτές τις πρακτικές, γράφει: *«μεταξύ των οποίων φέρονται ως μη καταβαλόντες το δώρον είναι και ο γνωστός ανά το Πανελλήνιον "εντιμότατος" κ. Πινακούλης.»* Αποτυπώνονται, δε, και οι πρακτικές εκφοβισμού των εργαζομένων οι οποίοι *«[...] δεν ετόλμησαν να παρουσιασθούν εις τας αρχάς διότι πάνω από το κεφάλι τους κρέμεται η δαμόκλειος σπάθη της απολύσεώς των [...]»*. Το άρθρο ολοκληρώνεται με τη διαμαρτυρία προς τον Επόπτη Εργασίας τον οποίον καλούν *«[...] να ενεργήση έλεγχον διά την εξακρίβωσιν της καταβολής ή μη του δώρου και τους παραβάτας να παραπέμψη εις το Δικαστήριον [...]»*¹³.

β) Οι Μισθοί

Στο ίδιο φύλλο, όπως και σε άλλα φύλλα των επόμενων ετών έως και το 1958 και στη μόνιμη στήλη *«Η Συνδικαλιστική μας κίνησης»* βλέπουμε το πόσο ταλανίζει το θέμα της επάρκειας των μισθών με τον *«[...]13^ο μισθό ούτε κατά προσέγγισιν ήταν δυνατόν να καλύψει τις ανάγκες των εργατικών οικογενειών [...]»*. Η δε ανεργία που και λόγω της εποχικότητας των επαγγελματιών που σχετίζονται με την οικονομία της σταφίδας και *«[...] η οποία επεκράτησε κατά τούς τελευταίους μήνας υπήρξε μεγάλη με αποτέλεσμα κατά τας ημέρας αυτάς να μην έχουν (σ.σ. οι εργάτες) ούτε το σκέτο ψωμί να αγοράσουν διά τας οικογενείας των [...]»*. Όπως σημειώνει ο αρθρογράφος, μετά από παρέμβαση της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε.) δόθηκε έκτακτο βοήθημα στους ανέργους για τις ημέρες των εορτών¹⁴.

Αυξήσεις μισθών

Στο φύλλο της 15ης Ιανουαρίου δημοσιεύεται η απόφαση του Υπουργού Εργασίας για την αύξηση των μισθών και ημερομισθίων. Το Ε.Κ.Η. ενημερώνει ότι *«[...] Εις σχετικές ενεργείας προβαίνει ήδη ο Επόπτης Εργασίας διενεργήσας έλεγχον εις πλείστας όσας επιχειρήσεις [...]»* για το αν πραγματοποιήθηκε η αύξηση αυτή. Η

13 «Με το φακό μας», *Εργάτης*, 8-1-1955, ψηφιοποιημένο αρχείο δημοτικής βιβλιοθήκης «Βικελαία». Από το αρχείο της συγκεκριμένης βιβλιοθήκης εξετάζονται όλα τα φύλλα των εφημερίδων που χρησιμοποιήθηκαν για τη σύσταση της παρούσας εργασίας.

14 «Από την εργατική ζωή και κίνηση», *Εργάτης*, 8-1-1955, ό.π.

ανταπόκριση των εργοδοτών, όπως θα δούμε και στη συνέχεια της αρθρογραφίας του Εργάτη, ήταν, σε πολλές περιπτώσεις, απρόθυμη, απότοκο όχι μόνο της μη θέλησης για συμμόρφωση με το Νόμο, αλλά και της κακής οικονομικής κατάστασης των ιδίων. Σε πολλές περιπτώσεις και οι ίδιοι οι εργαζόμενοι, αποδέχονται χαμηλότερο ημερομίσθιο και συνάπτουν ασαφείς συμφωνίες με τους εργοδότες προκειμένου να αποφύγουν την απειλή του φάσματος της ανεργίας.

γ) Εργατικές κατοικίες

Μεγάλη, επίσης, μέριμνα υπάρχει και για το ζήτημα της εργατικής κατοικίας, θέμα το οποίο το εργατικό κέντρο παρακολουθεί στενά. Εξελίξεις, δημοσιεύονται στα φύλλα του *Εργάτη*, στα έτη 1955 έως και 1958, για τις ενέργειες της Εργατικής Εστίας στην κατεύθυνση της ανεύρεσης χώρων για την ανέγερση κατοικιών. Η προκήρυξη διαγωνισμού για την αγορά οικοπέδων στο Ηράκλειο Κρήτης γίνεται δεκτή με μεγάλη ανακούφιση και προσμονή¹⁵.

Το φύλλο της 20ης Αυγούστου 1955 ξεκινά με μία εκτενή αναφορά στο θέμα της εργατικής κατοικίας, ζήτημα το οποίο βρίσκεται διαχρονικά πολύ ψηλά στην ατζέντα του Ε.Κ.Η. Απαρχή για την εκτενή αρθρογραφία θα αποτελέσει αφενός η άφιξη στην πόλη του Ηρακλείου του Προέδρου της Εργατικής Εστίας προκειμένου να επιστατήσει στις διαδικασίες εξεύρεσης κατάλληλου χώρου για την ανέγερση του κτηρίου που θα στεγάσει το Εργατικό Κέντρο Ηρακλείου¹⁶ και αφετέρου η άφιξη του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας¹⁷. Χαρακτηριστικά, ο αρθρογράφος, αναφέρει ότι «[...] ευρισκόμεθα ενώπιον της πραγματοποιήσεως πλέον, ενός εκ των μεγαλύτερων ονείρων της εργατικής τάξεως, της αποκτήσεως εργατικού σπιτιού [...]». Σημειώνει, δε, με νόημα ότι οι εισφορές των εργατών από μόνες τους δεν είναι ικανές. «[...] Αν περιμένωμεν να ολοκληρωθεί η προσπάθεια μόνον από την επιβληθείσαν εργατικήν εισφοράν ίσως να χρειασθούν πολλές δεκάδες χρόνων [...]». Το αίτημα της Γ.Σ.Ε.Ε. όπως επιβληθεί 2% εργοδοτική εισφορά είνε απολύτως δικαιολογημένον και πρέπει να γίνει δεκτό υπό της Κυβερνήσεως¹⁸.

15 «Προκηρύχθη διαγωνισμός δια την αγοράν οικοπέδων δια τας εργατικές κατοικίας», *Εργάτης*, 7-5-1955, ό.π.

16 «Εν συνεχεία ο συν. Σταυρουλάκης ενημερώνει την διοίκειν του εργατικού κέντρου δια τας ενεργείας του κυρίου Σταματοπούλου, Προέδρου του Δ.Σ. του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας μετά του Εργατικού Κέντρου δια την εξεύρεση διαφόρων και κατάλληλων οικοπέδων προς ανέγερσιν εργατικών κατοικιών δια τους Εργάτας Ηρακλείου [...]» Πρακτικόν 139^ο Συνεδριάσεως της Διοικήσεως του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου της 18^{ης} Αυγούστου 1955, Βιβλίο Πρακτικών Εκτελεστικής του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου, Γ.Α.Κ.- Αρχεία Νομού Ηρακλείου.

17 «Ο Πρόεδρος του Ε.Κ.Η. ενημερώνει την Διοίκειν δια τας διαφόρους ενεργείας του μετά του Προέδρου του Δ.Σ. της Εργατικής Εστίας δια την τακτοποίησιν του οικοπέδου του Εργατικού Κέντρου [...]» Πρακτικόν 139^ο Συνεδριάσεως της Διοικήσεως του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου της 18^{ης} Αυγούστου 1955, Βιβλίο Πρακτικών Εκτελεστικής του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου, Γ.Α.Κ.- Αρχεία Νομού Ηρακλείου. και «Αφίχθη ενταύθα προχθές ο Πρόεδρος της Εργατικής Εστίας κ. Ανδρέας Σκανδάμης», *Εργάτης*, 13-8-1955, ό.π.

18 «Προς την πραγματοποίησιν;», *Εργάτης*, 20-8-1955, ό.π.

Εξελίξεις υπάρχουν και στον τομέα της αγοράς οικοπέδου για την ανέγερση των εργατικών κατοικιών. Όπως μας πληροφορεί το δημοσίευμα του Εργάτη «το παρελθόν Σάββατον αφίχθη ενταύθα ο Γενικός Διευθυντής του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας [...] Την Δευτέραν υπεγράφη [...] το σχετικόν συμβόλαιον [...]. Εύθως ως περατωθή η σχετική εργασία της καταρτίσεως των σχεδίων, θα κατατεθή ο θεμέλιος λίθος και θα αρχίση η οικοδόμησίς των .»¹⁹. Η είδηση αυτή φέρνει ακόμα πιο κοντά την υλοποίηση της εργατικής κατοικίας στην πράξη, καλύπτοντας, έτσι, ένα πάγιο αίτημα των εργατικών σωματείων.

δ) Αγοραστική δύναμη

Ο πρόεδρος του Ε.Κ.Η. Ανδρέας Σταυρουλάκης κάνει εκτενή αναφορά στις αναιμικές αυξήσεις μισθών και ημερομισθίων των εργαζομένων σε σύγκριση με την αλματώδη αύξηση των τιμών των αγαθών που παρατηρείται μεταξύ 1/1/1953 και 31/3/1955. Προς απόδειξη των λεγομένων του δημοσιεύεται σχετικός πίνακας, ο οποίος έχει συνταχθεί από τη Γ.Σ.Ε.Ε. και στο οποίο παρατηρούνται μεγάλες ανατιμήσεις σε όλα προϊόντα, πολλά εκ των οποίων αποτελούν είδη πρώτης ανάγκης, οι οποίες υπερβαίνουν το 40%²⁰. «[...] εξ' αντιθέτου η αγοραστική δύναμις του εργατικού ημερομισθίου εμειώθη σοβαρώτατα πλησιάζουσα τα 50% από του Απριλίου μέχρι σήμερα. Έναντι αυτών το ημερομίσθιον των εργαζομένων ανεπροσαρμόσθη κατά 5 δραχμές από του Ιανουαρίου 1955 και ο μισθός του υπαλλήλου 125 δραχ. μηνιαίως, ποσά τελείως μηδαμινά έναντι των αυξήσεων.[...] Είναι άμεσος ανάγκη να αναπροσαρμοσθούν τα ημερομίσθια όπως έθεσε προ ημερών το ζήτημα η Γ.Σ.Ε.Ε. δια του Γενικού Γραμματέως της συναδ. Φ. Μακρή [...]»²¹. Αντίστοιχη αρθρογραφία αναπτύσσεται και για το ζήτημα της αναπροσαρμογής των συντάξεων.

ε) Ασφάλιση εργαζομένων

Συνεχείς, είναι οι καταγγελίες σε όλους σχεδόν τους κλάδους που φτάνουν στο Ε.Κ.Η.. Ενδεικτικά από τα φύλλα του Εργάτη: «Το Σωματείον Εργατών Ελαιοτριβείων δι' αναφοράς του προς το Εργατικόν Κέντρον γνωρίζει ότι τα Ελαιοτριβεία Ανωγειανάκη και Βογιατζάκη, χρησιμοποιούν ανασφαλίστους εργάτας εκ διαφόρων χωρίων. Η Ενωσις Ηλεκτροτεχνιτών γνωρίζει προς το Εργατικόν Κέντρον ότι εις πλείστα εργαστήρια παραβιάζονται αι ώραι εργασίας. Το Σωματείον

19 «Υπεγράφη το συμβόλαιον της αγοράς των οικοπέδων δι' ανέγερσιν εργ. κατοικιών» *Εργάτης*, 1-10-1955, ό.π.

20 Βλέπε παράρτημα σελ. 31. «Ο τιμάρημος ειδών πρώτης ανάγκης. Αι τιμαί κατά το 1954 και σήμερον», *Εργάτης*, 21-5-1955, «Ζητείται υπό του Ε.Κ.Η. αναπροσαρμογή μισθών και ημερομισθίων», *Εργάτης*, 4-6-1955 ό.π. και «Με το φακό μας-πότε;», *Εργάτης*, 18-6-1955 ό.π.

21 «Αναμένομεν», *Εργάτης*, 21-5-1955, ό.π.

Μαγείρων και Βοηθών καταγγέλλει ότι εις πλείστα εστιατόρια δεν εφαρμόζονται αι ώραι εργασίας ως και η εβδομαδιαία ανάπαυσις»²².

Δημοσιεύεται στον *Εργάτη* εγκύκλιος του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων η οποία αφορά στους εργαζόμενους σε οικοδομικές ή τεχνικές εργασίες με την οποία ορίζεται νέος κανονισμός για την ασφάλισή τους. Προβλέπεται απογραφή των εργαζόμενων στον κλάδο της οικοδομής κάτι το οποίο θα αποτελέσει και την προϋπόθεση προκειμένου να απασχολούνται σε συναφείς εργασίες. Η ενέργεια αυτή αφ' ενός περιφρουρεί τον κλάδο των εργαζομένων στις οικοδομικές εργασίες αφ' ετέρου προσδιορίζει το είδος της ασφάλισης την οποία απολαμβάνουν, σε μία περίοδο κατά την οποία η ανοικοδόμηση είναι αρκετά έντονη²³ και θα γίνει ακόμα εντονότερη με την έναρξη των επερχόμενων Αμερικανικών Έργων στις Γούρνες Ηρακλείου²⁴. «[...] Σκοπός της γενομένης απογραφής είναι όπως εξασφαλισθή η ασφάλις των Οικοδόμων και όχι όπως εγένετο μέχρι σήμερον όπου το Ι.Κ.Α. εισέπραττε ασφάλιστρα υπέρ αγνώστων [...]»²⁵ αναφέρεται χαρακτηριστικά από τον αρθρογράφο. Σχετικά με το θέμα της ανοικοδόμησης, μεγάλες προσπάθειες καταβάλλονται από το Ε.Κ.Η. για να επιτραπεί αυτή και εκτός των τειχών της πόλεως²⁶. Προσπάθεια του Ε.Κ.Η. για τη δημιουργία υγειονομικού σταθμού στα έργα που γίνονταν στις Γούρνες με τη σύμβολή φυσικά του Ι.Κ.Α.. Σίγουρα αυτό αποτελεί σημαντική πληροφορία αφού μας δίνει να καταλάβουμε και τη συχνότητα των ατυχημάτων που υπήρξαν.²⁷

---

22 *Εργάτης*, 28-10-1955, ό.π.

23 «Από την εργατική ζωή & κίνηση, 18-6-1955, ό.π.

24 Βλέπε παράρτημα σελ. 31. «Ο τιμάρημος ειδών πρώτης ανάγκης. Αι τιμαί κατά το 1954 και σήμερον», *Εργάτης*, 21-5-1955, «Ζητείται υπό του Ε.Κ.Η. αναπροσαρμογή μισθών και ημερομισθίων», *Εργάτης*, 4-6-1955 ό.π. και «Με το φακό μας-πότε;», *Εργάτης*, 18-6-1955 ό.π.

25 «Από την εργατική ζωή & κίνηση, 18-6-1955, ό.π.

26 «Διαμαρτυρία του Ε.Κ.Η.», *Εργάτης*, 18-6-1955, ό.π.

27 *Εργάτης*, 9/6/1956 & *Εργάτης*, 24/11/1956, ό. π.

6. Εργασιακές Σχέσεις στο Περιφερειακό Αστικό Κέντρο

α) Ωράρια εργασίας

Ιδιαίτερη μέριμνα λαμβάνει το Ε.Κ.Η. για την περιφρούρηση του ωραρίου λειτουργίας των καταστημάτων κατά την περίοδο των εορτών του Πάσχα του 1955, κάτι που υφίσταται και στα επόμενα 3 χρόνια και ανιχνεύονται στον *Εργάτη*. Το θέμα του ωραρίου είναι από τα βασικότερα που εντοπίζουμε μέσα στις Αγωγές από τα Γενικά Αρχεία Κρήτης (Γ.Α.Κ.) Μετά από «[...] την διαταγήν ήτις εξεδόθη εκ της Διοικήσεως Χωροφυλακής δυνάμει της οποίας επιτρέπεται το κατά βούλησιν άνοιγμα και κλείσιμο των καταστημάτων κατά τας εορτάς χωρίς να ληφθή μέριμνα διά το προσωπικόν [...]». Ο σύλλογος εμποροϋπαλλήλων μαζί με τον Πρόεδρο του Ε.Κ.Η. προέβησαν σε διαμαρτυρία και επισκέφθηκαν το γραφείο της χωροφυλακής για τη διευθέτηση του συγκεκριμένου ζητήματος²⁸.

Διαβάζουμε, επίσης, για τη μέριμνα του Ε.Κ.Η. για την θέσπιση σαφούς ωραρίου εργασίας των καταστημάτων του Ηρακλείου στην κατεύθυνση της περιφρούρησης του δικαιώματος για οκτάωρη εργασία των εργαζομένων σε αυτά²⁹.

Στο φύλλο διαβάζουμε για την παρουσίαση από τον Πρόεδρο του Ε.Κ.Η. στον Νομάρχη Ηρακλείου επιτροπής σταφιδεργατών, οι οποίοι «[...] από διμήνου και άπαντες οι Σταφιδεργάται είναι άνεργοι στερούμενοι σχεδόν και του άρτου [...]» ζητώντας του να μεριμνήσει για την ίση κατανομή της εργασίας σε αυτόν τον κλάδο εργαζομένων, ο οποίος, λόγω της εποχικότητάς του, μαστίζεται από την ανεργία³⁰.

β) Το θέμα των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας

Μόνιμο είναι το θέμα για τις Συλλογικές Συμβάσεις και τον τρόπο διαπραγματεύσεώς τους, καθώς και την αναγκαία αύξηση των μισθών, που αποτελούν πάγια αιτήματα της Γ.Σ.Ε.Ε., ενώ σε συγκεκριμένο φύλλο όπου με ανταπόκριση από την Αθήνα, ο *Εργάτης* ενημερώνει τους αναγνώστες του ότι «[...] η Γ.Σ.Ε.Ε. εξέδωσε μακράν ανακοίνωσιν αναφερομένην εις την Κυβερνητικήν απόφασιν διά την αύξησιν των μισθών και των ημερομισθίων τονίζουσα μεταξύ άλλων και τα εξής: "Το γεγονός ότι η Κυβέρνησις ανεγνώρισε κατά βάσιν ως υποχρέωσιν του Κράτους τον καθορισμόν ελαχίστου ορίου αμοιβής των εργαζομένων ως και το ότι ετήρησε διά την εξαγγελίαν των αποφάσεών [...] αποτελούν στοιχεία αναζωογονούντα εις τους εργαζόμενους την ελπίδα ότι [...] θα επικρατούν οι σωστές αντιλήψεις για την αντιμετώπιση του εργατικού προβλήματος". Η Συνομοσπονδία αναφέρει ότι τα ορισθέντα [...] δεν είνε ικανοποιητικά, αλλά τα θεωρεί ως μεταβατικά [...]».

28 «Διαμαρτυρία του Ε.Κ.Η. δια το απεριόριστον άνοιγμα και κλείσιμο καταστημάτων», *Εργάτης*, 16-4-1955, ό.π.

29 «Ενέργειαι του Εργατικού Κέντρου δια τας ώρας εργασίας», *Εργάτης*, 23-4-1955, ό.π.

30 «Παρουσίασις επιτροπής Σταφιδεργατών», *Εργάτης*, 15-1-1955

Η ανακοίνωση κλείνει θέτοντας το θέμα των Συλλογικών Συμβάσεων όπου και υποστηρίζει την «[...] άμεσον επαναφοράν του θεσμού των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων και συμβάσεων και την μελέτην δια την ταχείαν ικανοποίησιν του αιτήματος περί κοινωνικού μισθού διά του οποίου θα αντιμετωπισθούν επί κοινωνικάς ορθής βάσεως αι πρόσθετοι οικογενειακαί ανάγκαι και υποχρεώσεις των εργαζομένων [...]»³¹.

Οι βασικές θέσεις και επιδιώξεις του κόσμου της εργασίας αποτυπώνονται εκτός από το φύλλο της εφημερίδας της 15 Ιανουαρίου 1955 όπου και παραθέτουμε _σε όλα τα χρόνια της κυκλοφορίας 1955 με 1958_, όπου σύμφωνα με τον αρθρογράφο, σε ολομέλεια που πρόκειται να συνέλθει στις 20 Ιανουαρίου του τρέχοντος έτους, πρόκειται «να ασχοληθή με την εξέτασιν διαφόρων εργατικής φύσεως θεμάτων. Μεταξύ τούτων συγκαταλέγονται και τα κάτωθι: [...] Οικονομικά και κοινωνικά διεκδικήσεις. α) Αμοιβή εργασίας. β) Απασχόλησις — Ανεργία. γ) Κοινωνική Ασφάλις. δ) Εργατική Στέγη. ε) Εργατική Εστία. [...] ζ) Εργατική Νομοθεσία. [...]». Στη συγκεκριμένη συνεδρίαση, όπως μας πληροφορεί ο συντάκτης, θα συμμετάσχει και ο Πρόεδρος του Ε.Κ.Η. Ανδρέας Σταυρουλάκης για την προώθηση των τοπικών ζητημάτων³².

γ) Οι Απολύσεις

Μέσα στον *Εργάτη* και σε όλα τα έτη 1955 – 1958 διαβάζουμε για καθημερινές καταγγελίες προς στα γραφεία του Ε.Κ.Η. για επαπειλούμενες αθρόες απολύσεις εργαζομένων. Το Εργατικό Κέντρο προχωρούσε σε αποστολή τηλεγραφήματος προς την Κυβέρνηση, τον Υπουργό Εργασίας και τη Γ.Σ.Ε.Ε. εκφράζοντας τις έντονες διαμαρτυρίες του και ζητούσε την άμεση παρέμβασή τους. Συγκεκριμένα το Ιανουάριο του 1955 ζήτησε την επαναφορά σε ισχύ του Νόμου 118/1945 ο οποίος έθετε το πλαίσιο των απολύσεων και έδινε ιδιαίτερο βάρος στα θεσμικά πλαίσια, στους όρους και στις προϋποθέσεις υπό τις οποίες γίνονται απολύσεις³³. Η προεργασία και οι διαβουλεύσεις γύρω από την επαναφορά του Νόμου και συγκεκριμένα: «[...] δια του νομοσχεδίου τούτου (σ.σ. με το οποίο) επαναφέρεται εν ισχύ η διάταξις του άρθρου 9 του υπό του τέως υπουργού Εργασίας³⁴ καταργηθέντος Νόμου 118 η ορίζουσα την χορήγησιν αποζημιώσεως των απολυόμενων εκ της εργασίας μισθωτών. Διά του νομοσχεδίου προβλέπεται ότι η αποζημίωσις είναι δυνατόν να χορηγηθεί και υπό του Οργανισμού Απασχολήσεως

31 *Εργάτης*, 8/1/1955, ό. π..

32 «Συνέρχεται την Πέμπτην εις Αθήνας η ολομέλεια της διοικήσεως της Γ.Σ.Ε.Ε.», *Εργάτης*, 15-1-1955

33 «Τηλεγράφημα διαμαρτυρίας δια τας αναγγελόμενας απολύσεις», *Εργάτης*, 15-1-1955, ό.π.

34 σ.σ. αναφέρεται στον Ελευθέριο Γόννη, ο οποίος υπηρέτησε ως υπουργός Εργασίας στη κυβέρνηση του Αλ. Παπάγου από τις 19 Νοεμβρίου 1952 ως τις 15 Δεκεμβρίου 1954 και για τον οποίον ο *Εργάτης*, σε πολλές αναφορές του, τον χαρακτηρίζει ως υπουργό εργοδοσίας λόγω των πολλών αντεργατικών μέτρων που είχε λάβει. Τον διαδέχτηκε ο Ανδρέας Στράτος μετά τον ανασχηματισμό της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1954.

και Ανεργίας [...]»³⁵, θα ολοκληρώνονταν και οι πρόνοιές του θα δημοσιεύονταν στο φύλλο της 5^{ης} Φεβρουαρίου 1955. Ο Νόμος τέθηκε σε ισχύ στις 9 Φεβρουαρίου 1955.

δ) Ανεργία

Μνεία στην ολοένα και αυξανόμενη ανεργία που μαστίζει τους εργαζόμενους στην πόλη του Ηρακλείου γίνεται σε δημοσίευματα της εφημερίδας σε όλα τα έτη. Ενδεικτικά παραθέτουμε αυτό της 5ης Μαρτίου 1955. «*Η ανεργία κατά τας τρεις τελευταίας εβδομάδας προσέλαβε δραματικήν μορφήν καθόσον οι άνεργοί μας επολλαπλασιάσθησαν κατά τρόπον ανησυχιτικών. Πολλοί δε οικογένειαι στερούνται και αυτού του άρτου. Κατόπιν τούτου το Εργατικόν Κέντρον ως επίσης και πλείστα όσα Σωματεία της δυνάμεώς του, απέστειλαν προς την Κυβέρνησιν διαφόρους διαμαρτυρίας δια των οποίων ζητείται η έκτακτος επιδόσεις των ανέργων [...]»³⁶. Καλεί, δε, όλους τους ανέργους που δεν έχουν εγγραφεί στο Γραφείο Ευρέσεως Εργασίας να το πράξουν άμεσα³⁷.*

Σε φύλλο του Φεβρουαρίου του 1957 «Ζητείται η Επιδότηση των Ανέργων Σταφιδεργατών με τηλεγράφημα προς τη Κυβέρνηση»³⁸. Δεδομένης της ισχύος που είχε ο κλάδος της σταφίδας υπήρξε άμεση ανταπόκριση αφού μετά από 2 μόλις εβδομάδες «Απεφασίσθη [...] η επιδότηση των ανέργων σταφιδεργατών και σταφυλεργατών»³⁹.

Βρίσκουμε τηλεγράφημα διαμαρτυρίας του Ε.Κ.Η. προς τον Υπουργό και τη Συνομοσπονδία Εργατών το οποίο συμπυκνώνει τα προβλήματα των εποχικών εργατών του Ηρακλείου. Με το τηλεγράφημα «[...] ζητείται η τροποποίηση επί του ευεργετικώτερου της αποφάσεως χορηγήσεως βοηθήματος προς ανέργους [...] Προϋποθέσεις 200 ημερομισθίων προηγούμενη διετίαν στερεί επιδόματος μεγάλων αριθμόν εποχιακών ανέργων οίτινες δεν ηδυνήθησαν πραγματοποιήσουν 200 ημερομίσθια ανωτέρω περίοδον. Παρακαλούμε τροποποιηθεί απόφασις οριζομένων 150 πρώτης προϋποθέσεως [...]». Αντίστοιχα τηλεγραφήματα απέστειλαν και τα Σωματεία Σταφιδεργατών, Οδηγών Αυτοκινήτων, Συσκευαστών Νωπών Οπωρών, Καρφοκιβωτοποιών κ.α. κάτι που ταυτοποιεί και καταδεικνύει το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα επαγγέλματα τα οποία συνδέονται με την οικονομία της σταφίδας⁴⁰.

35 «Κατηρτίσθη και απεστάλη προς τας ενδιαφερόμενας οργανώσεις το νέο νομοσχέδιον επαναφοράς του Νομ. 118», *Εργάτης*, 5-2-1955

36 «Αυξάνεται η ανεργία εις την πόλιν μας», *Εργάτης*, 5-3-1955, ό.π.

37 «Ανακοίνωσις Ε.Κ.Η. προς τους ανέργους», *Εργάτης*, 19-3-1955, ό.π.

38 *Εργάτης*, 2/2/1957., ό. π.

39 *Εργάτης*, 16/2/1957., ό. π.

40 «Τηλεγράφημα διαμαρτυρίας του Ε.Κ.Η. δια το επίδομα των ανέργων», *Εργάτης*, 16-4-1955, ό.π.

7. Διαπραγμάτευση και σχέσεις με εργοδότες

α) Μηνύσεις Δικαστικές διεκδικήσεις

Όπως ήδη προαναφέρθηκε μέσα σε όλα τα έτη της κυκλοφορίας του *Εργάτη*, 1955 με 1958 γίνεται λόγος για το ωράριο εργασίας. Με συσκέψεις που λαμβάνουν χώρα στη Νομαρχία Ηρακλείου καθώς και για τις ενέργειες στις οποίες προβαίνει ο Επόπτης Εργασίας κατά εργοδοτών που καταστρατηγούν το ωράριο, εναντίων των οποίων υποβάλλει μηνύσεις⁴¹. Παράλληλα αναφορές γίνονται στον τρόπο υπολογισμού των αδειών μετ' αποδοχών των εργατών και των υπαλλήλων καθώς και των επιπτώσεων, για έναν εργοδότη, σε περίπτωση άρνησης χορήγησής της .

Οι εργατικές δίκες που εξετάστηκαν και βρίσκονται στα αρχεία που διαθέτουμε μας βοηθούν να καταλάβουμε πώς ήταν η ζωή των εργαζομένων στην Κρήτη κατά τη δεκαετία του 1950 - 1960. Μέσα από αυτές τις υποθέσεις βλέπουμε τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι απλοί άνθρωποι στην εργασία τους, τα προβλήματα που προέκυπταν στις σχέσεις τους με τους εργοδότες τους, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο προσπαθούσαν να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. Οι δίκες αυτές δεν είναι απλώς νομικά έγγραφα, αλλά μικρές ιστορίες πραγματικών ανθρώπων που πάλεψαν για την αξιοπρέπειά τους σε δύσκολες εποχές.

Ένα από τα πρώτα πράγματα που παρατηρεί κανείς είναι ότι οι περισσότερες εργασιακές σχέσεις δεν είχαν επίσημη μορφή. Δηλαδή, οι εργαζόμενοι δούλευαν χωρίς γραπτή σύμβαση και χωρίς να είναι δηλωμένοι. Αυτό σήμαινε ότι σε περίπτωση διαφωνίας ή απόλυσης, δεν υπήρχαν αποδείξεις για τη δουλειά που είχαν προσφέρει ή για τα χρήματα που τους όφειλε ο εργοδότης. Έτσι, όταν έφταναν στο δικαστήριο, έπρεπε να αποδείξουν τα πάντα με λόγια – είτε με δικές τους μαρτυρίες είτε με τη βοήθεια άλλων εργαζομένων που είχαν δει τι συνέβαινε. Αυτό έκανε πολύ δύσκολη την απόδειξη της αλήθειας.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι εργοδότες προσπαθούσαν να αποφύγουν τις ευθύνες τους ισχυριζόμενοι ότι δεν υπήρχε πραγματική σχέση εξαρτημένης εργασίας. Για παράδειγμα, έλεγαν ότι ο εργαζόμενος ήταν απλώς «συνεργάτης» ή «μαθητευόμενος» ή ότι είχε δική του επιχείρηση και δεν εξαρτιόταν από αυτούς. Αυτή η πρακτική ήταν αρκετά συνηθισμένη, γιατί έτσι οι εργοδότες γλίτωναν από την υποχρέωση να πληρώνουν εισφορές ή αποζημιώσεις. Το δικαστήριο έπρεπε κάθε φορά να εξετάσει τα στοιχεία και να αποφασίσει αν υπήρχε ή όχι πραγματική σχέση εργασίας. Έπρεπε δηλαδή να κρίνει αν ο εργαζόμενος δούλευε υπό τις εντολές του εργοδότη, αν είχε σταθερό ωράριο, αν χρησιμοποιούσε εργαλεία του εργοδότη ή αν δούλευε στον χώρο του εργοδότη. Αν αποδεικνυόταν κάτι τέτοιο, τότε η σχέση θεωρούνταν εξαρτημένη εργασία και ο εργαζόμενος δικαιούνταν προστασία.

41 «Η Συνδικαλιστική μας Κίνηση» *Εργάτης* 23/6/1956 & Μηνύσεις κατά εργοδοτών δια τας ώρας εργασίας», *Εργάτης*, 21-5-1955, ό.π.

Ένα άλλο στοιχείο που ξεχωρίζει είναι η παρουσία πολλών γυναικών στις υποθέσεις. Πολλές από αυτές δούλευαν ως οικιακές βοηθοί, καθαρίστριες ή εργάτριες σε εργοστάσια. Η εργασία των γυναικών ήταν συνήθως πιο υποτιμημένη, με χαμηλότερους μισθούς και χειρότερες συνθήκες. Συχνά δεν δηλώνονταν καθόλου, και οι εργοδότες θεωρούσαν αυτονόητο ότι δεν χρειάζεται να τους προσφέρουν ασφάλιση ή δώρα. Σε κάποιες περιπτώσεις, όταν οι γυναίκες διεκδικούσαν τα δικαιώματά τους, αντιμετώπιζαν αμφισβήτηση ή αδιαφορία. Αυτές οι δίκες μας δείχνουν πως η ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην εργασία δεν ήταν απλώς θέμα νοοτροπίας, αλλά είχε και σοβαρές πρακτικές συνέπειες για τις ίδιες τις εργαζόμενες.

Μια ενδιαφέρουσα πλευρά αυτών των υποθέσεων είναι η παρουσία του Ι.Κ.Α. (Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων). Σε αρκετές δίκες, το Ι.Κ.Α. εμφανίζεται είτε ως αποδέκτης εισφορών είτε ως οργανισμός που διαμαρτύρεται επειδή ο εργοδότης δεν είχε δηλώσει τον εργαζόμενο. Μέσα από αυτές τις περιπτώσεις, βλέπουμε ότι το Ι.Κ.Α. έπαιζε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της σχέσης εργασίας. Αν ο εργοδότης είχε δηλώσει τον εργαζόμενο και κατέβαλε εισφορές, αυτό θεωρούνταν ένδειξη ότι υπήρχε εξαρτημένη εργασία. Αντίθετα, όταν δεν υπήρχε ασφάλιση, ο εργαζόμενος έπρεπε να αποδείξει ότι είχε δικαίωμα σε αυτήν. Το Ι.Κ.Α., με τη δραστηριότητά του, βοήθησε στο να αναδειχθούν περιπτώσεις «μαύρης» εργασίας και να αρχίσει σιγά σιγά να μπαίνει τάξη στην αγορά εργασίας. Παρατηρώντας αυτές τις υποθέσεις, φαίνεται καθαρά ότι η καθημερινότητα των εργαζομένων ήταν γεμάτη ανασφάλεια. Η έλλειψη σταθερών συμβάσεων, η απουσία ελέγχων, η δυσκολία διεκδίκησης δικαιωμάτων και η ανισότητα στη μεταχείριση – ειδικά για τις γυναίκες – δημιούργησαν ένα περιβάλλον όπου οι εργοδότες είχαν σχεδόν όλη τη δύναμη. Οι εργαζόμενοι έπρεπε να αγωνιστούν, να πάνε σε δικαστήρια, να φέρουν μάρτυρες και να ξαναζήσουν την αδικία προκειμένου να δικαιωθούν. Και δεν ήταν καθόλου βέβαιο ότι θα τα κατάφερναν. Όμως, μέσα από αυτό τον αγώνα, παρατηρείται και κάτι ελπιδοφόρο. Καθώς περνούσαν τα χρόνια, το κράτος άρχισε να θεσπίζει κανόνες και μηχανισμούς προστασίας για τους εργαζομένους. Η ύπαρξη του Ι.Κ.Α., η σταδιακή ενίσχυση της εργατικής νομοθεσίας και η ίδια η διαδικασία των δικών έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο να αρχίσουν να αναγνωρίζονται βασικά δικαιώματα. Η νομολογία, δηλαδή οι αποφάσεις των δικαστηρίων, άρχισε σιγά σιγά να δημιουργεί ένα πιο σταθερό πλαίσιο μέσα στο οποίο οι εργαζόμενοι μπορούσαν να στηριχτούν.

Συνοψίζοντας, οι εργατικές δίκες της δεκαετίας που υπάρχουν στα χέρια μας και είναι πάνω από 50 τον αριθμό και 10 περίπου αποφάσεις, δείχνουν μια σκληρή αλλά αληθινή εικόνα της εργασιακής πραγματικότητας. Μας αποκαλύπτουν τις αδυναμίες ενός συστήματος που προστάτευε περισσότερο τους εργοδότες και λιγότερο τους εργαζόμενους, αλλά ταυτόχρονα μας δείχνουν και την προσπάθεια για αλλαγή. Οι άνθρωποι που πήγαν στα δικαστήρια για να διεκδικήσουν το μισθό

τους, την ασφάλισή τους ή την αναγνώριση της δουλειάς τους, δεν ήταν απλώς διάδικοι – ήταν μέρος ενός ευρύτερου κοινωνικού αγώνα για δικαιοσύνη και αξιοπρέπεια. Οι υποθέσεις αυτές δεδομένων του πληθυσμού και του αναλφαριθμητισμού της εποχής είναι πάρα πολλές και μας δίνει να αντιληφθούμε πόσο πολύ υπέφερε ο εργαζόμενος⁴².

β) Οι αντιδράσεις των εργοδοτών

Εντός της εφημερίδας *Εργάτης* το 1955, γίνεται λόγος για τη συνεχιζόμενη άρνηση, από μερίδα εργοδοτών, της σύναψης Συλλογικών Συμβάσεων με διάφορες προφάσεις. «[...] Τί λοιπόν πρέπει να κάμουν οι οργανώσεις μας; Να στραφούν και πάλιν προς την κατεύθυνση των απεργιακών αγώνων; Νομίζομεν ότι το Υπουργείον Εργασίας πρέπει να συντομεύση τα χρονικά όρια και την διαδικασίαν η οποία απαιτείται, ως επίσης και να δοθούν αι σχετικαί εντολαί εις τα κατά τόπους όργανα του Υπουργείου Εργασίας ώστε εις το ταχύτερον δυνατόν χρονικόν διάστημα να περατούνται αι προϋποθέσεις και να τελειώνη η υπογραφή των Συμβάσεων ή η παραπομπή των εις την διαιτησίαν⁴³», θεσμός ο οποίος περιγραφόταν αναλυτικά στον Νόμο 3239/1955 «Περί τρόπου ρυθμίσεως των συλλογικών διαφορών εργασίας, συστάσεως Εθνικού Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Κοινωνικής Πολιτικής και τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων ενίων εργατικών νόμων⁴⁴» και επέλυε τα όποια ζητήματα ανέκυπταν μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών. Η στήλη συνεχίζει δίνοντας στη ολότητά της τη διάσταση του προβλήματος που τη δεδομένη στιγμή υπήρχε, γράφοντας: «Ένα επίσης δείγμα της βραδείας κινήσεως του μηχανισμού του Νόμου 3239/55 είναι και ο μη καταρτισμός εισέτι των οργάνων διαιτησίας. Ούτω δε δεν καθίσταται δυνατή η πλήρης λειτουργία του θεσμού των Συλλογικών Συμβάσεων. Εκτός τούτου δεν εχορηγήθη εισέτι η εκ του Νόμου προβλεπόμενη εξουσιοδότησις εις τους κατά τόπους Επόπτας Εργασίας δια να δύνανται να καταρτίζουν και υπογράφουν συλλογικάς συμβάσεις. Ο Επόπτης Εργασίας Ηρακλείου έλαβε εξουσιοδότησιν να υπογράψη σύμβασιν μόνον των Σταφιδεργατικών Σωματείων. Αλλά εις την πόλιν μας υπάρχουν και δρουν 48 Εργατοϋπαλληλικά Οργανώσεις αι πλείσται των οποίων είναι υποχρεωμένοι να συνάψουν τοπικάς συλλογικάς συμβάσεις. Πώς όμως θα προχωρήσουν αφού ο Επόπτης Εργασίας δεν έχει ειδικήν εξουσιοδότησιν και αφού τα όργανα διαιτησίας

42 Γ.Α.Κ., Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 70, 29/2/1956, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 80, 23/3/1956, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 82, 21/5/1956, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 226, 7/7/1955, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 70, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 120, 27/9/1950, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 241, 6/11/1954, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 246, 26/11/1954, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 3 31/1/1952, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 7, 5/1/1952, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος 165, 23/11/1953, Έκθεσις Αγωγής, Αριθμος χ, 28/8/1953, Απόφαση, Αριθμος 20, 30/1/1948, Απόφαση, Αριθμος 17, 1948, Απόφαση, Αριθμος 15, 1948., Απόφαση Αριθμος 799, 1954, Απόφαση 405 1954, Απόφαση 734 1954. Διαβάστηκαν και αξιολογήθηκαν περίπου 60 στο σύνολο Αγωγές και 15 Αποφάσεις ώστε να συμπεράνουμε τα παραπάνω. Δείγματα αυτών βρίσκονται στο τέλος της παρούσης εργασίας στο Παράρτημα.

43 «Με το φακό μας. Άρνησις;», *Εργάτης*, 20-8-1955, ό.π.

44 Στο ίδιο.

δεν ελειτουργήσαν ακόμη; Ο κ. Στράτος ας επισπεύση την επίλυση των δύο αυτών ζητημάτων⁴⁵». Η μη οριστική επίλυση των ζητημάτων που αφορούσαν στις συλλογικές συμβάσεις προκαλούσε σημαντικά κωλύματα στις σχέσεις εργαζομένων και εργοδοτών και αποτελούσε πρόσφορο έδαφος για την άρνηση, από μέρους της εργοδοσίας, για την συλλογική αντιμετώπιση του εργατικού δυναμικού.

γ) Η ανταπόκριση των εργοδοτών

Το θέμα των Συλλογικών Συμβάσεων μονοπωλούσε στην εβδομαδιαία διάταξη της εφημερίδας. Παρά τις ελπίδες του εργατικού κόσμου ότι με τον Νόμο 3239/1955 και τις συστάσεις του τριμελούς γνωμοδοτικού συμβουλίου θα βελτιωνόταν η προγενέστερη συνθήκη, αντιθέτως και παρά την κατανόηση, τη μακροθυμία και την καλή θέληση την οποία επέδειξαν οι εργατικές οργανώσεις, καμία ανταπόκριση δεν υπήρξε από μερίδα εργοδοτών οι οποίοι, σύμφωνα με άρθρο του Προέδρου του Ε.Κ.Η., όχι μόνο δεν εδείξαν διάθεση να κατανοήσουν την κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι εργαζόμενοι αλλά φαίνεται ότι προσπαθήσαν να αποτελματώσουν κάθε απόπειρα συνεννοήσεως και συνδιαλλαγής, η οποία επιχειρείται από τα σωματεία. «[...] Πλείστα όσα Σωματεία του Κέντρου μας, υπέβαλον προς τας εργοδοτικές οργανώσεις, προτάσεις προς υπογραφήν συλλογικών συμβάσεων συμπεριλαμβάνουσai και τα αιτήματα του κλάδου, απερρίφθησαν ασυζητητί ή επί πολύ χρόνον παρέμειναν άνευ απαντήσεως. Ωμόν όθεν προβάλλει το ερώτημα: Τι θα γίνη; Η κατάστασις θα εξακολουθήσῃ ἡ ἰδία ἢ θα πρέπη να ληθούν αντίστοιχα μέτρα πειθαναγκασμού των εργοδοτών να βελτιώσουν την θέσιν των εργαζομένων;[...] Έχομεν όθεν την γνώμην ότι δεν απομένει τίποτε άλλο εις την εργατικὴν τάξιν παρά ο αγών[...]»⁴⁶ σημειώνει με νόημα ο αρθρογράφος. Από ό,τι φαίνεται δε, και παρά το γεγονός ότι ο κλάδος των εργατών σταφίδας έχει υπογράψει συλλογική σύμβαση για την οποία, όπως έχουμε ήδη πει, έχει δημοσιευτεί και σχετικό ΦΕΚ, «[...] εις τους τόπους συσκευασίας σταφυλών της υπαίθρου έχει καταργηθή πας ηθικός και ανθρώπινος νόμος σχέσιν & έχων με την εργασίαν. Το ωράριον έχει καθορισθῇ από τους διαφόρους "εργοδότας" εις 16 και πλέον ώρας, το δε ημερομίσθιον κατά βούλησιν. Αυτοί είναι οι λόγοι δια τους οποίους οι διάφοροι Σταφυλοεξαγωγείς απεμακρύνθησαν εκ των αστικών κέντρων δια να παραμένουν ασύλληπτοι και ανενόχλητοι εις την εκμεταλλευτικήν βουλημίαν των»⁴⁷, παρουσιάζοντας μία εικόνα ασυδοσίας και καταργώντας την όποια προσπάθεια περιφρούρησης των δικαιωμάτων των εργαζομένων με τις Συλλογικές Συμβάσεις.

Οι εργοδότες ή τουλάχιστον μέρος αυτών, που όπως διαβάζουμε, φτάνουν στο σημείο να κρύβονται στην ύπαιθρο για να αποφύγουν τις συνέπειες της

45 Στο ίδιο.

46 «Αλλαγή τακτικής;», *Εργάτης*, 17-9-1955, ό.π.

47 «Η συνδικαλιστική μας κίνησις», *Εργάτης*, 17-9-1955, ό.π.

παραβατικής τους συμπεριφοράς, εκμεταλλεύονται την ανάγκη του τοπικού πληθυσμού για εργασία φτάνοντας στο σημείο να τους υποχρεώνουν να δουλεύουν σε εξοντωτικά ωράρια. Συνυπολογίζοντας, δε, και τις κλιματολογικές συνθήκες του μεσογειακού καλοκαιριού, αντιλαμβανόμαστε τη υπερβολική δυσκολία των συνθηκών εργασίας.

δ) Διαιτητική Απόφαση

Μια σημαντική εξέλιξη που αφορά το θέμα της λειτουργίας του θεσμού της διαιτησίας, δημοσιεύεται στο φύλλο της 1ης Οκτωβρίου του 55'. Μετά από μακρές διαβουλεύσεις και πέντε μήνες αφότου η διαιτητική επιτροπή Ηρακλείου Κρήτης, η οποία αποτελείτο από έναν Πρωτοδίκη, τον Πρόεδρο του Ε.Κ.Η. και τον Διευθυντή της Ενώσεως Σουλτανοπαραγωγών Ηρακλείου είχε αποφανθεί καθορίζοντας τους όρους εργασίας, τα ωράρια και τα ημερομίσθια του συνόλου του κλάδου των τυπογράφων της πόλης, δημοσιεύεται η έγκριση της απόφασης σε σχετικό ΦΕΚ, με αναδρομική, μάλιστα ισχύ⁴⁸.

---

48 «Εδημοσιεύθη η διαιτητική απόφασις δια τα ημερομίσθια των τυπογράφων Ηράκλειου» και «Η συνδικαλι-στική μας κίνησις» *Εργάτης*, 1-10-1955, ό.π.

8. Εργασία και Συνδικαλισμός στη Μεταπολεμική περίοδο

α) Συνέδριο Γ.Σ.Ε.Ε.

Στα μέσα Οκτωβρίου του 1955 ξεκινούν στην Αθήνα οι εργασίες του 12ου πανελλαδικού συνεδρίου της Γ.Σ.Ε.Ε. όπου και εκπροσωπείται το τοπικό εργατικό κέντρο. Στους λόγους των ομιλητών, εκτός από τις ευθείες βολές κατά της «αντεθνικής ολιγαρχίας του πλούτου» και της Κυβέρνησης, γίνεται λόγος για τα φλέγοντα εθνικά ζητήματα της περιόδου προχωρώντας και σε σχετικό ψήφισμα⁴⁹. Οι εργασίες ολοκληρώνονται την Κυριακή 16 Οκτωβρίου 1955 και ο Πρόεδρος Σταυρουλάκης γράφει: «[...] Απομένει τώρα εις τους αρμοδίους κυβερνητικούς παράγοντας να μεταβάλουν σε πράξεις τους λόγους τους οποίους εξεφώνησαν κατά την διάρκεια των εργασιών του Συνεδρίου. Περιθώρια αναμονής και υπομονής δεν υπάρχουν. Τυχόν απόπειρα παρελκύσεως ή παραγνώρισεως των δικαίων αξιώσεών μας θα έχει ως συνέπειαν την κάθοδον εις αγώνα της οργανωμένης εργατικής δυνάμεως ο οποίος δεν θα τερματισθή αν δεν πραγματοποιηθούν μέχρι κεραίας τα αιτήματά μας⁵⁰». Επανερχόμενος στο νησί ο πρόεδρος αναφέρει μεταξύ άλλων για την «αμοιβή εργασίας, την εργατική κατοικία, την εργατική στέγη, τη κοινωνική ασφάλις, την εργατική Εστία, την εργατική κοινωνική πολιτική, τη τροποποίηση του καταστατικού της Γ.Σ.Ε.Ε. και πολλά άλλα τα οποία εξετάστηκαν λεπτομερώς και ελήφθησαν σχετικαί αποφάσεις τας οποίας θέλει να προωθήσει και εφαρμόσει η νέα εκλεγείσα διοίκησης [...]»⁵¹. Άλλωστε, όπως συμπυκνώνεται και στην ακόλουθη παράγραφο, «[...] αι αποφάσεις αι οποίαι ελήφθησαν είναι υψίστης σημασίας δι' ολόκληρον την εργατικήν τάξιν της χώρας, η οποία από τα αλληπάλληλα κτυπήματα που έχει ύποστη έχει περιέλθη εις απόγνωσιν⁵²».

Στον απόηχο των συμπερασμάτων του 12ου συνεδρίου χαράσσονται οι κατευθυντήριες γραμμές πάνω στις οποίες θα κινηθεί από τούδε και στο εξής το τοπικό εργατικό κίνημα. Στη μόνιμη στήλη «Η συνδικαλιστική μας κίνησις» της εφημερίδας διαβάζουμε: «*Με το τέλος του 12ου Πανεργατικού Συνεδρίου μία νέα περίοδος ανοίγεται δια τας εργατικές οργανώσεις. Η περίοδος των αγώνων δια την πραγματοποίησιν των αποφάσεων του Συνεδρίου και την βελτίωσιν της θέσεως των εργαζομένων. Προς τον σκοπόν αυτόν θα πρέπει να κινητοποιηθούν τόσοι αι επί μέρους όσον και αι γενικώτεροι. Αι συσκέψεις των Διοικητικών Συμβουλίων των εργατικών οργανώσεων διεδέχοντο η μία την άλλην κατά την διάρκεια της πορελθούσης εβδομάδος. Κατά τας συσκέψεις αυτάς κύριον θέμα συζητήσεως ήτο η υπογραφή συλλογικής συμβάσεως εργασίας και η καλλιτέρευσις των όρων εργασίας και ημερομισθίων των εργαζομένων. [...] Αύριον Κυριακήν εις τα γραφεία*

49 «Να μεταβληθούν εις πράξεις» *Εργάτης*, 15-10-1955, ό.π.

50 «Η συνδικαλιστική μας κίνησις» *Εργάτης*, 15-10-1955, ό.π.

51 *Πρακτικόν 153^ο Συνεδριάσεως της Διοικήσεως του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου της 24^{ης} Οκτωβρίου 1955*, Βιβλίο Πρακτικών Εκτελεστικής του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου, Ε. Κ. Η. - Αρχεία Νομού Ηρακλείου.

52 «Ήρχισαν αι εργασίαι του 12 πανελλαδικού εργατικού συνεδρίου» *Εργάτης*, 15-10-1955, ό.π.

του Εργατικού Κέντρου θα συνέλθουν πλείσται συνελεύσεις εργατικών σωματείων. Επίσης εντός των προσεχών ημερών θα συνέλθη γενική συνέλευσις των Διοικητικών Συμβουλίων των εργατικών σωματείων της πόλεώς μας κατά την οποίαν θα ανακοινωθούν τα πορίσματα του Συνεδρίου ως και αι υπ' αυτού ληφθείσαι αποφάσεις⁵³».

Σε επόμενο φύλλο διαβάζουμε για την απόφαση του Σωματείου Υποδηματεργατών, σε έκτακτη σύσκεψη που έλαβε χώρα στα γραφεία του Ε.Κ.Η., για την κάθοδο σε απεργία διαρκείας με σκοπό την πίεση προς τους εργοδότες για την υπογραφή συλλογικής σύμβασης. «Θέμα κυρίως το οποίον απησχόλησε την συνελθούσαν γενικήν συνέλευσιν ήτο η απορριπτική απάντησις του συνδέσμου Εργοδοτών Υποδηματοποιών δια την υπογραφήν συλλογικής συμβάσεως εργασίας. [...] Η συνέλευσις έλαβεν ομοφώνως την απόφασιν όπως αντιμετωπίση δι' απεργιακού αγώνος την άρνησιν των εργοδοτών». «Η απεργία εσημείωσεν απόλυτον επιτυχίαν, άπαντες δε οι εργάται οίτινες έλαβον εντολήν να απεργήσουν επειθάρχησαν απολύτως εις τας εντολάς του Σωματείου των ». Η απεργία του εν λόγω σωματείου, κατόπιν συνελεύσεως στα γραφεία του Ε.Κ.Η. συνεχίστηκε με βασικό αίτημα των απεργών να είναι «[...] η εμμονήν εις ην αιτηθείσαν εξ 25% αύξησιν του τιμολογίου παρεχόμενης εργασίας⁵⁴».

β) Συνέδρια, Αρχαιρεσίες, Συνελεύσεις

Στον απόηχο της 5ης ολομέλειας της Γ.Σ.Ε.Ε. και των συζητήσεων για την επαναφορά του Νόμου περί Συλλογικών Συμβάσεων, αποφασίστηκε η διεξαγωγή Πανεργατικού Πανελλαδικού Συνεδρίου την 1η Μαΐου 1955 για την συνολική επισκόπηση των ζητημάτων που αφορούν στην εργασία και την πορεία που έχουν τα αιτήματα το κόσμου της εργασίας καθώς και την κυβερνητική αντιμετώπισή τους .

Την ίδια περίοδο των τελών Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου διεξάγεται πληθώρα αρχαιρεσιών και συνελεύσεων των εργατικών σωματείων του Ηρακλείου. Σωματεία όπως αυτά των σταφιδεργατών και σταφιδεργατριών, σταφυλοσυσκευαστών, υποδηματεργατών, εκδοροσφαγέων, σερβιτόρων, φορτοεκφορτωτών, λατόμων και σκυροθραυστών, κτιστών και αμμοκονιαστών, καφεζυθεστιατορίων, νοσοκόμων και βοηθητικού προσωπικού, εμποροϋπαλλήλων, εφημεριδοπωλών, ηλεκτροτεχνιτών, τυπογράφων, οδηγών αυτοκινήτων, τεχνιτών ζαχαροπλαστών, σιμιτοπωλών, ραπτεργατών, οινοπνευματεργατών, λιμενεργατών, αλιεργατών, κεραμοποιών, εργατών μετάλλων, καρφοκιβωτοποιών, μαγείρων, πρακτικών μηχανικών και

53 «Η συνδικαλιστική μας κίνησης» *Εργάτης*, 29-10-1955, ό.π.

54 «Οι υποδηματεργάται απεφάσισαν την κάθοδον εις απεργιακόν αγώνα» *Εργάτης*, 5-11-1955, ό.π., «Η συνδικαλιστική μας κίνησης», *Εργάτης*, 5-11-1955, ό.π. και *Πρακτικόν 156^ο Συνεδριάσεως της Διοικήσεως του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου της 10^{ης} Νοεμβρίου 1955*, Βιβλίο Πρακτικών Εκτελεστικής του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου, Ε. Κ. Η. - Αρχεία Νομού Ηρακλείου., «Οι υποδηματεργάται απεφάσισαν την συνέχισιν απεργίας» *Εργάτης*, 12-11-1955, ό.π..

θερμαστών, μηχανοξυλουργών, ελαιοχρωματιστών, μυλεργατών και μακαρονοτεχνιτών, αρτεργατών, χειριστών εκσκαπτικών μηχανημάτων, τεχνιτών ελαιουργοσαπωναποιών, βυρσοδεψεργατών, υποδηματοποιών, εργατών στιλβωτηρίων, εργατοτεχνιτών λεμοναδοποιήας, επιλέγουν τις διοικήσεις και τους αντιπροσώπους τους στο Ε.Κ.Η..

Με δημοσίευσμά της η εφημερίδα Εργάτης καταφέρεται εναντίον όλων όσοι λειτουργούν διασπαστικά προς το εργατικό κίνημα, τους οποίους και κατονομάζει (ξεχωρίζει ο πρώην υπουργός Εργασίας Ελευθέριος Γόνης) και εφιστά την προσοχή των εργαζομένων απέναντι στα αντεργατικά και διασπαστικά στοιχεία. Ο αρθρογράφος καταλήγει καταγγέλλοντας τους αναφερόμενους ως δήθεν ενδεδυμένους με τον μανδύα του «εξυγιαστή» του εργατικού κινήματος, ενώ στην ουσία, όπως αναφέρεται στο άρθρο, λειτουργούσαν ενάντια στην πραγματική βούληση της εργατικής τάξεως.

γ) Συλλογικές Συμβάσεις Σταφιδεργατών

Η σταφίδα, ως ένα από τα πλέον σημαντικά αγροτικά προϊόντα της Κρήτης, αποτελούσε κρίσιμο τομέα για την τοπική οικονομία, ιδιαίτερα κατά τη θερινή περίοδο που η δραστηριότητα κορυφωνόταν. Στο πλαίσιο αυτό, οι εργαζόμενοι στη σταφιδοπαραγωγή μέσω των σωματείων τους, διεκδικούσαν τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας προκειμένου να διασφαλίσουν καλύτερους όρους εργασίας και αμοιβής. Ωστόσο, οι εργοδοτικοί φορείς εμφανίζονταν αρνητικοί απέναντι σε κάθε αίτημα για καθορισμό ημερομισθίων ή αυξήσεις, προβάλλοντας την ανάγκη για «ελεύθερη επιλογή εργατών [...] και την άρνησιν των Σταφιδοεξαγωγέων δια την σύναψιν συλλογικής συμβάσεως μετά των Εργατών συνεργατικής Σταφιδοεργατών και τους όρους» και άρνηση οποιασδήποτε βελτίωσης των υπαρχουσών συνθηκών⁵⁵. Παρά τις διαπραγματεύσεις, δεν υπήρξε συμφωνία, με αποτέλεσμα το Σωματείο Σταφιδεργατών και Σταφιδεργατριών να προσφύγει στην Επιθεώρηση Εργασίας ζητώντας τη διαμεσολάβηση του κράτους.⁵⁶

Το Εργατικό Κέντρο Ηρακλείου (Ε.Κ.Η.), αναγνωρίζοντας την ανάγκη για ενιαία εκπροσώπηση των εργαζομένων, πρότεινε τη συγχώνευση των δύο υφιστάμενων σωματείων σταφιδεργατών. Η πρόταση έγινε αποδεκτή και η ενοποίηση επιτεύχθηκε τον Ιούλιο του ίδιου έτους, γεγονός που ενίσχυσε τη διαπραγματευτική ισχύ των εργατών⁵⁷.

55 «Εναυάγησε η πρώτη σύσκεψις δια υπογραφήν συμβάσεως σταφιδ/των και εργοδοτών», *Εργάτης*, 2-7-1955, ό.π.

56 *Πρακτικόν 137^ο Συνεδριάσεως της Διοικήσεως του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου της 22^{ας} Ιουλίου 1955*, Βιβλίο Πρακτικών Εκτελεστικής του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου, Ε.Κ.Η. - Αρχεία Νομού Ηρακλείου.

57 *Πρακτικόν 135^ο Συνεδριάσεως της Διοικήσεως του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου της 1^{ης} Ιουλίου 1955*, Βιβλίο Πρακτικών Εκτελεστικής του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου, Ε.Κ.Η.- Αρχεία Νομού Ηρακλείου.

Παράλληλα, η δημόσια συζήτηση επεκτάθηκε στο θέμα των κιβωτίων συσκευασίας της σταφίδας και της ποιότητας της χρησιμοποιούμενης ξυλείας. Παρότι εκφράστηκαν απόψεις υπέρ της εισαγωγής ξύλινων κιβωτίων από το εξωτερικό λόγω κακής ποιότητας των εγχώριων⁵⁸, υπήρξαν έντονες αντιδράσεις από το Σωματείο Μηχανοξυλουργών και άλλους φορείς. Τονίστηκε πως τα ντόπια κιβώτια ήταν υψηλής ποιότητας και ανταγωνιστικά σε σχέση με τα εισαγόμενα, ενώ επισημάνθηκε ότι η ενίσχυση της εγχώριας βιομηχανίας αποτελούσε προτεραιότητα⁵⁹.

Επιπλέον, το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο περί ποιοτικού ελέγχου της εξαγόμενης σταφίδας προσέφερε επαρκείς εγγυήσεις για την τήρηση των προδιαγραφών συσκευασίας και πρώτης ύλης. Το σχετικό διάταγμα καθόριζε αυστηρά τον τρόπο συσκευασίας, την ποιότητα και τις διαστάσεις των κιβωτίων, καθιστώντας υπεύθυνους τους εξαγωγείς για τυχόν αποκλίσεις⁶⁰.

Σε μια άλλη κλαδική περίπτωση, εκείνη των βυρσοδεψεργατών, καταγράφεται επιτυχής διαπραγματεύση μεταξύ εργατών και εργοδοτών, η οποία κατέληξε στη χορήγηση έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης εν αναμονή της τελικής σύμβασης⁶¹. Η κίνηση αυτή αποτυπώνει την αναγνώριση της ανάγκης για στήριξη του εργατικού δυναμικού, ιδιαίτερα σε περιόδους ακρίβειας και αυξημένων αναγκών, όπως το καλοκαίρι.

Η γενική εικόνα που προκύπτει για τις εργασιακές σχέσεις την περίοδο αυτή είναι μία έντονη προσπάθεια των εργαζομένων να διαμορφώσουν συλλογικά πλαίσια προστασίας, την ώρα που οι εργοδότες συχνά επιδείκνυαν αδιαλλαξία.

Σύμφωνα με άρθρο του Προέδρου του Ε.Κ.Η. στην εφημερίδα *Εργάτης*, οι εργοδότες απέφευγαν συστηματικά τη σύναψη νέων συμβάσεων, παρά τις καταγγελίες των παλαιών και τη δίκαιη απαίτηση των εργατικών σωματείων για ανανέωσή τους⁶².

Η εργοδοτική εκπροσώπηση από το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο θεωρήθηκε ανεπαρκής, με αποτέλεσμα την αποτυχία των διαπραγματεύσεων, την ώρα που η νέα σοδειά πλησίαζε. Παρόλα αυτά, οι εργαζόμενοι παρέμεναν ενωμένοι

58 «Εγκρίνεται η επελθούσα συγχώνευσις των δύο σταφιδεργατικών σωματίων του Ηρακλείου δια την καλυτέραν εξυπηρέτησιν των εις τα επαγγελματικά και οικονομικά ζητήματά των». Πρακτικόν 136^ο Συνεδριάσεως της Διοικήσεως του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου της 6^{ης} Ιουλίου 1955, Βιβλίο Πρακτικών Εκτελεστικής του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου, Ε.Κ.Η.- Αρχεία Νομού Ηρακλείου.

59 «Η συνέλευσις των σταφιδεργατών ενέκρινε παμψηφεί την συνένωσιν των δυο συνεργατικών», *Εργάτης*, 16-7-1955, ό.π.

60 «Πως έχει η υπόθεσις δια τα κιβώτια της σταφίδος», *Εργάτης*, 2-7-1955, ό.π. & «Δεν συμφωνούμε», *Εργάτης*, 23-7-1955, ό.π.

61 «Η συνέλευσις των βυρσοδεψεργατών συνεζήτησε επί του ζητήματος των ημερομισθίων», *Εργάτης*, 23-7-1955, ό.π.

62 «Το σταφιδεργατικόν», *Εργάτης*, 30-7-1955, ό.π.

και αποφασισμένοι να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους. Η προσφυγή στις αρχές και η διαρκής παρέμβαση του Ε.Κ.Η. υπογράμμιζαν τη σημασία της θεσμικής παρέμβασης και της τριμερούς συνεργασίας⁶³.

Συμπερασματικά, η περίπτωση των σταφιδεργατών στην Κρήτη τη δεκαετία του 1950 αναδεικνύει την ένταση που επικρατούσε στις εργασιακές σχέσεις, αλλά και τη σταδιακή ενδυνάμωση των εργατικών σωματείων και των θεσμών που τα στήριζαν, όπως το Ε.Κ.Η. Η σύγκρουση μεταξύ εργατικής ανάγκης και εργοδοτικής στρατηγικής αποτελεί σταθερό μοτίβο στη μελέτη των εργασιακών σχέσεων της περιόδου αυτής.

δ) Υπογραφή Συλλογικών Συμβάσεων

Το σημείο τομής της δεκαετίας για τα εργασιακά φάνηκε να ήταν στις αρχές Αυγούστου. Ο *Εργάτης* δημοσιεύει το πλήρες κείμενο της συμβάσεως με τις ώρες εργασίας, τα ημερομίσθια και τις αρμοδιότητες των εργατών να είναι, σε θεωρητικό, τουλάχιστον, πλαίσιο, συγκεκριμένες. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι επί μέρους ειδικότητες, οι αρμοδιότητές τους και οι αμοιβές τους.

Ειδικότητα	Δραχμαί/ημέρα
Καθαρίστριαι	30
Συσκευάστριαι	35
Δόκιμοι συσκευάστριαι	31
Συλλέκτριαι ρωγών	32
Χαρτότριαι	21
Εργάται εκφορτώσεως & παγκώματος	42
Δέται ειδικευμένοι	35
Συσκευασταί	42
Μεταφορείς	25
Ντανιαδόροι	42
Επιστάται εσωτ. συνεργείου	50

Χαρακτηριστικό της βαρύτητας της κάθε εργασίας καθώς και της σημασίας της, αποτελεί η απολαβή των εργατών ανά ημέρα. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο ωράριο εργασίας όπου, σύμφωνα με τη σύμβαση, «[...]Δια πάσαν απασχόλησιν πέραν του 8ώρου των ως άνω εσωτερικών συνεργείων οι εργοδότη υποχρεούνται όπως καταβάλλουν εις το προσωπικόν των δι' εκάστην ώρα υπερωριακής εργασίας την αντιστοίχων ωριαίαν αποζημίωσιν προσαυξημένην κατά 25% ώρας ενάρξεως

63 «Συνεχίζουν ο συνάδελφος Σταυρουλάκης γνωστοποιεί επίσης την άρνησιν των Σταφιδοεξαγωγέων δια κάθε συζήτησιν επί συλλογικής συμβάσεως μετά των καρφοκιβωτοποιών» *Πρακτικόν 137^ο Συνεδριάσεως της Διοικήσεως του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου της 22^{ης} Ιουλίου 1955*, Βιβλίο Πρακτικών Εκτελεστικής του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου, Ε.Κ.Η.- Αρχεία Νομού Ηρακλείου.

εργασίας κατά την επομένην ημέραν [...]» καθώς και στην περιφρούρηση της απασχόλησης των εργατών που ανήκουν στο σωματείο μιας και «[...] Οι εργοδότες υποχρεούνται να προσλαμβάνουν τους παρ' αυτών απασχολούμενους εργάτας και εργατρίας παρά του ως άνω εργατικού Σωματείου αποκλειομένων των ελευθέρων εργατών και εργατριών καθώς και των τοιούτων άλλων κλάδων [...]»⁶⁴.

Τις ίδιες ημέρες υπογράφεται και η σύμβαση των Σταφιδεργατών – Σταφιδεργατριών όπου και εκεί περιγράφονται με μεγάλη σαφήνεια οι εργασίες ανά οκά και οι συνοδές απολαβές ως ακολούθως:

« [...] 1.) Μεταφορά σάκκων εις πλυντήριο, άδειασμα [...] ψήστης και βοηθός αυτού μετά των υπερωριών των Δρ. 0,051

2.) Μεταφορά εις πατσαλότοπους, κατασκευή πατσαλίου Δρ. 0,033

3.) Κόψιμο και γύρισμα πατσαλίου, σάκκιασμα μεταφορά και άδειασμα εις ξελυκιστική μηχανήν, γέμισμα κιβωτίων, πρεσάρισμα και ντάνιασμα γεμάτων κιβωτίων, μεταφορά υποπροϊόντων (Το αυτό ισχύει και εν περιπτώσει σακκιδίων, ότε γίνεται ενσάκκωσις ζύγισμα σακκιδίων, ράψιμο) Δρ. 0,048

4.) Φόρτωσις κιβωτίων ή σάκκων επί μεταφορικού μέσου Δρ. 0,018 [...]»

Ομοίως εκτενής αναφορά γίνεται και για την υπερωριακή απασχόληση των Σταφιδεργατών – Σταφιδεργατριών όπου οι προσαυξανόμενες τιμές καταδεικνύουν τόσο τη σημασία των εργατών για την ολοκλήρωση του κύκλου εργασιών που απαιτούνται για το τελικό προϊόν της εξαγωγίμης σταφίδας όσο και τη διαπραγματευτική ισχύ τους λόγω της περιφρούρησης του κλάδου των εργαζομένων δια της συλλογικής συμβάσεως. Χαρακτηριστικά διαβάζουμε «[...] Η εργασία ήτις θα εκτελείται 6-8 μ. μ. θα πληρώνεται κατά 25% περιπλέον του ως άνω τιμολογίου, 8-12 μ.μ. 50% περιπλέον του ως άνω τιμολογίου και η μεταμεσονύκτιος εργασία 100% περιπλέον του ως άνω τιμολογίου [...]»⁶⁵. Η σύμβαση θα δημοσιευόταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 31/8/1955⁶⁶.

Μετά από λίγες ημέρες θα επιτευχθεί και η υπογραφή σύμβασης μεταξύ των Σταφυλοεξαγωγέων και των Καρφοκιβωτοποιών με την οποία καθοριζόταν η ανάθεση της εργασίας αποκλειστικά σε μέλη του συγκεκριμένου σωματείου καθώς και η τιμή ανά κιβώτιο⁶⁷.

Στο τέλος Οκτωβρίου και αρχές Νοεμβρίου, σημειώνεται κινητικότητα γύρω από την υπογραφή νέων συλλογικών συμβάσεων εργασίας σε διάφορους κλάδους, όπως των εκδοροσφαγέων, των οικοδόμων και των στιλβωτών, γεγονός που

64 «Υπεγράφη συλλογική σύμβασις σταφυλοεξαγωγέων και συνδέσμου σταφυλοσυσκευαστών Ηρακλείου», *Εργάτης*, 6-8-1955, ό.π.

65 «Η συλλογική σύμβασις εργασίας των Σταφιδεργατών –Σταφιδεργατριών», *Εργάτης*, 13-8-1955, ό.π.

66 Εις το υπ' αριθ 159 τεύχος Β της 31^{ης}-8-55 φύλλον της εφημερίδος της Κυβερνήσεως εδημοσιεύθη η υπογραφείσα συλλογική σύμβασις μεταξύ των σταφιδοβιομηχάνων και σταφιδεργατών η καθορίζουσα τους όρους εργασίας και αμοιβής των σταφιδεργατών και σταφιδεργατριών. «Εδημοσιεύθη η συλλογική σύμβασις των Σταφιδεργατών, *Εργάτης*, 10-9-1955, ό.π.

67 «Υπεγράφη συλλογική σύμβασις εργασίας μεταξύ των Σταφυλοεξαγωγέων και των Καρφοκιβωτοποιών», *Εργάτης*, 20-8-1955, ό.π.

αποτυπώνεται και στον τύπο της περιόδου⁶⁸. Ωστόσο, η υπογραφή μιας σύμβασης δεν συνεπάγεται αυτόματα την εφαρμογή της, καθώς η τήρησή της εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη βούληση του εργοδότη και την ανάγκη του εργαζομένου. Οι μηχανισμοί ελέγχου αποδεικνύονται ανεπαρκείς ή εύκολα παρακάμψιμοι.

Ενδεικτική είναι η περίπτωση των εργαζομένων στη μεταποίηση της σταφίδας. Όπως παρουσιάζεται σε εκτενές άρθρο του Προέδρου του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου (Ε.Κ.Η.) που δημοσιεύθηκε στα φύλλα της 29ης Οκτωβρίου, 5ης και 12ης Νοεμβρίου, αν και είχε υπογραφεί συλλογική σύμβαση μεταξύ εργοδοτών και εργατών, αυτή δεν εφαρμόστηκε από όλους. Συγκεκριμένα, η Ένωση Σουλτανοπαραγωγών και ο εργοστασιάρχης Μαγγανάς απασχόλησαν ευκαιριακούς εργάτες και παλαιούς ελεύθερους εργαζομένους, παρακάμπτοντας τη σύμβαση.

Το επάγγελμα των σταφιδεργατών είναι κατεξοχήν εποχικό, με εργασία που κορυφώνεται από Σεπτέμβριο έως τα μέσα Οκτωβρίου, προκειμένου να καλυφθούν οι προπωληθείσες ποσότητες προϊόντος. Η σωματική καταπόνηση είναι έντονη, με αποτέλεσμα αρκετοί εργαζόμενοι να καθίστανται ανίκανοι για εργασία.

Ο Σύνδεσμος Σταφιδεργατών κατέβαλε προσπάθειες να εφαρμοστεί η σύμβαση, προσφέροντας ακόμη και τη δυνατότητα επιλογής προσωπικού στους εργοδότες, με στόχο την κάλυψη των αναγκών μέχρι τη λήξη της σεζόν. Ενημερώθηκαν οι αρμόδιες αρχές, όπως ο Νομάρχης, ο Εισαγγελέας και ο Επόπτης Εργασίας, ενώ πραγματοποιήθηκε και σύσκεψη στο Εμπορικό Επιμελητήριο. Παρά το ενδιαφέρον των αρχών, δεν προέκυψε λύση, καθώς ο εκπρόσωπος της Ένωσης δήλωσε αναρμοδιότητα.

Οι εργοδότες επικαλέστηκαν την «ελευθερία της εργασίας», όμως σύμφωνα με το άρθρο, η πραγματική αιτία ήταν η αποφυγή καταβολής του συμφωνημένου ημερομισθίου. Τόσο ο Μαγγανάς όσο και η Ένωση πλήρωναν μισθούς σημαντικά κατώτερους από αυτούς που προβλέπει η σύμβαση.

Μετά από αλληπάλληλες αποτυχημένες παρεμβάσεις, ακόμη και από ανώτερο υπάλληλο του Υπουργείου Εργασίας, υποβλήθηκε μήνυση από τον Επόπτη Εργασίας κατά της Ένωσης Σουλτανοπαραγωγών. Η υπόθεση βρίσκεται πλέον στα χέρια της Δικαιοσύνης, στην οποία οι εργαζόμενοι δηλώνουν ότι έχουν εμπιστοσύνη⁶⁹.

Παρά τις δυσκολίες, υπήρχαν και κάποια θετικά στοιχεία. Οι εποχικοί εργαζόμενοι, πέρα από την αμοιβή τους, λάμβαναν παροχές όπως στέγη και

68 «Υπεγράφη Συλλογική Σύμβασις δια τα ημερομίσθια των οικοδόμων», *Εργάτης*, 29-10-1955, ό.π. και «Υπεγράφη προχθές Συλλογική Σύμβασις εργασίας των Στιλβωτών», «Η υπογραφέισα Συλλογική Σύμβασις του σωματείου των Εκδοροσφαγέων», *Εργάτης*, 5-11-1955, ό.π.

69 «Πώς έχει το Σταφιδεργατικόν ζήτημα» *Εργάτης*, 29-10-1955, 5-11-1955 και 12-11-1955 ό.π.

διατροφή, τις οποίες θεωρούσαν σημαντικές και τις αντιμετώπιζαν ως μέρος της πληρωμής τους⁷⁰.

---

70 Ενδεικτική για την πραγματικότητα των εργατών σταφίδας είναι και η συνέντευξη του έδωσε στις 17-4-2025 στον γράφοντα η Καλλιόπη Αμαριωτάκη την οποία και παραθέτουμε αυτούσια: «Κατά τα χρόνια της εφηβείας 12 με 15 δηλαδή 1955-57 η μητέρα μου πήγαινε να εργαστεί από τα μέσα Ιουλίου έως τις αρχές Σεπτέμβρη στα Πεζά Ηρακλείου. Εκείνη την εποχή η μάρτυρας αναφέρει ότι πάρα πολλές γυναίκες και κορίτσια πήγαιναν για να μαζέψουν σταφύλια στο Ηράκλειο. Τα μεροκάματα ήτανε πάρα πολύ καλά και άξιζαν την ταλαιπωρία και την μακρόχρονη απουσία από το σπίτι. Όμως η δουλειά ήτανε ιδιαίτερα κουραστική και σχεδόν συνεχόμενη από το πρωί μέχρι τη δύση του ηλίου. Κατά το διάστημα αυτό ο εργοδότης φιλοξενούσε τα κορίτσια και τις μητέρες τους σε ξενοδοχείο προσφέροντας τους πρωινό και βραδινό. Τα σταφύλια τα μάζευαν είτε για να φτιάξουνε κρασί είτε για σταφίδα».

9. Απεργίες και Συλλογικές Κινητοποιήσεις

α) Αρτεργάτες και Μυλεργάτες

Κατά τη δεκαετία του 1950, οι απεργίες αποτέλεσαν βασικό εργαλείο διεκδίκησης των εργατικών σωματείων στην Κρήτη, ακόμα και από επαγγελματικές ομάδες με περιορισμένη οργανωτική ισχύ. Ενδεικτική είναι η περίπτωση των αρτεργατών, μυλεργατών και μακαρονοποιών, που αποφάσισαν την πραγματοποίηση 48ωρης απεργίας, καθώς τα αιτήματά τους για αύξηση των ημερομισθίων κατά 50% και αναπροσαρμογή των πόρων του ασφαλιστικού τους ταμείου απορρίφθηκαν. Σύμφωνα με τον τύπο της εποχής, η συνέλευση των σωματείων «είχε σημαντικωτάτην επιτυχίαν» αφού συμμετείχαν σχεδόν όλα τα μέλη τους, ενώ εκδόθηκε και ψήφισμα διαμαρτυρίας προς την κυβέρνηση «η Κυβέρνησις κάμει δεκτά τα αιτήματα των ανωτέρω κλάδων τα υποβληθέντα υπό των Ομοσπονδιών Αρτεργατών και Μυλεργατών⁷¹».

β) Ελαιοτριβεία

Στον τομέα των ελαιοτριβείων, όπου η οικογενειακή εργασία ήταν κυρίαρχη, τα οργανωμένα αιτήματα δεν ήταν ιδιαίτερα ηχηρά. Ωστόσο, οι εργαζόμενοι στα ελαιοτριβεία του Ηρακλείου προσπάθησαν επανειλημμένα να υπογράψουν συλλογική σύμβαση με τους εργοδότες, χωρίς αποτέλεσμα. Όπως σημειώνεται στο φύλλο του Εργάτη της 19ης Νοεμβρίου 1955, παρά τις «τρεις προσκλήσεις» από την Επιθεώρηση Εργασίας, οι εργοδότες δεν προσήλθαν και η υπόθεση οδηγήθηκε στο Υπουργείο Εργασίας για να μεταβιβαστεί στο Πρωτοβάθμιο Διαιτητικό Δικαστήριο, βάσει του Ν. 3239/1955. Ως εκ τούτου και «κατόπιν μη προσελεύσεως των εργοδοτών ιδιοκτητών Ελαιοτριβείων δια την υπογραφήν συλλογικής συμβάσεως εργασίας παρά τας γενομένας εις αυτούς τρεις προσκλήσεις υπό της Επιθεωρήσεως Εργασίας η διαφορά αυτή παρεπέμφθη εις το Υπουργείον Εργασίας ίνα διαβιβάση αυτήν εις το Πρωτοβάθμιον Διαιτητικόν Δικαστήριον⁷²».

Η καθυστέρηση αυτής της διαδικασίας, όπως κατήγγειλε η εφημερίδα, προκαλούσε σοβαρά προβλήματα. Συγκεκριμένα, γινόταν λόγος για «μακρά διαδικασία και άσκοπη αποστολή και επιστροφή» των υποθέσεων, με αποτέλεσμα την απώλεια πολύτιμου χρόνου για τους εργαζόμενους. Επιπλέον, η υποχρεωτική αναστολή των απεργιών μετά την παραπομπή στη διαιτησία θεωρήθηκε καταχρηστική: «Οι εργάται δεν είναι εκείνοι οι οποίοι επιδιώκουν να κατέρχωνται εις απεργίας [...] το πράττουν διότι αναγκάζονται υπό των εργοδοτών» καθώς

71 «Οι Αρτεργάται και μυλεργάται εις γενικάς συνελεύσεις απεφάσισαν την κάθοδον εις 48ωρον απεργίαν. Οι εκφωνηθέντες λόγοι και τα ψηφίσματα», *Εργάτης*, 12-11-1955 ό.π.

72 «Το ζήτημα των εργατών ελαιοτριβείων παρεπέμφθη εις διαιτησίαν», *Εργάτης*, 19-11-1955 ό.π.

πολλές φορές οι εργοδότες εμφανίζονταν «τόσον άκαμπτοι και αδιάλλακτοι». Παράλληλα, διενεργούνταν συστηματικοί έλεγχοι από τις αρχές για παραβιάσεις της εργατικής νομοθεσίας. Όπως αναφέρθηκε, «εις τας πλείστας των περιπτώσεων συνελήφθησαν εργοδότες παραβάται»⁷³ και ασκήθηκαν εναντίον τους μηνύσεις.

γ) Υποδηματεργάτες

Μια άλλη σημαντική περίπτωση είναι αυτή των υποδηματεργατών. Η απεργία τους διήρκεσε πάνω από 30 ημέρες και έληξε με συμφωνία μεταξύ εργατών και εργοδοτών, κατόπιν παρέμβασης της Ομοσπονδίας Εργατών Δέρματος και του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου. Οι διαπραγματεύσεις πραγματοποιήθηκαν στην Επιθεώρηση Εργασίας υπό την προεδρία του Επόπτη Εργασίας κ. Δρουγγελίδη. Τελικά συμφωνήθηκε αύξηση των αποδοχών κατά 13%, γεγονός που δείχνει ότι, παρότι δεν ικανοποιήθηκαν πλήρως τα αιτήματα, οι εργάτες κατάφεραν να επιτύχουν ένα θετικό αποτέλεσμα μέσω κινητοποίησης.⁷⁴ Σύμφωνα με τα πρακτικά συνεδριάσεων του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου (Ε.Κ.Η.), ο πρόεδρος ενημέρωσε για τη λήξη της απεργίας των υποδηματεργατών και ανέφερε την κήρυξη απεργίας των μουσικών του Δήμου Ηρακλείου, οι οποίοι διεκδικούσαν μεταξύ άλλων και αυξήσεις στους μισθούς. Παράλληλα, καταβλήθηκαν προσπάθειες για υπογραφή συλλογικής σύμβασης των ηλεκτροτεχνιτών, με βασικά αιτήματα αύξηση 25% για τους μόνιμους και 50% για τους έκτακτους εργαζομένους⁷⁵.

δ) Δημόσιος Φορέας

Στον Εργάτη της 29ης Οκτωβρίου διαβάζουμε για δίωρη στάση εργασίας του προσωπικού Μηχανικής Καλλιέργειας του Υπουργείου Γεωργίας λόγω καθυστέρησης καταβολής των δεδουλευμένων τους. «[...] εις την ενέργειαν αυτήν ηναγκάσθη να προέλθη ο Σύνδεσμος του Προσωπικού διότι από συστήματος καθυστερείται η καταβολή των δεδουλευμένων ημερομισθίων. Η στάσις εσημείωσεν απόλυτον επιτυχίαν συμμετέσχε δε ολόκληρον το προσωπικόν εις την εκδήλωσιν αυτήν». Εντύπωση προκαλεί η μη καταβολή δεδουλευμένων από έναν δημόσιο φορέα και δη ένα υπουργείο. Οι εργαζόμενοι, σύμφωνα με το άρθρο, τηρούν αρραγή στάση και συμμετέχουν καθολικά στη στάση εργασίας⁷⁶.

73 «Με το φακό μας, Επειγόντως να τροποποιηθούν», *Εργάτης*, 26-11-1955 ό.π.

74 «Έληξε την Δευτέραν η απεργία υποδηματεργατών. Εβελτιώθη το ισχύον τιμολόγιον», *Εργάτης*, 3-12-1955 ό.π.

75 *Πρακτικόν 157^ο Συνεδριάσεως της Διοικήσεως του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου της 7^{ης} Δεκεμβρίου 1955*, Βιβλίο Πρακτικών Εκτελεστικής του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου, Ε.Κ.Η.- Αρχεία Νομού Ηρακλείου.

76 «Κατήλθεν εις 2ωρον στάσιν διαμαρτυρίας το προσωπικόν της μηχανικής καλλιέργειας» *Εργάτης*, 29-10-1955, ό.π.

Η εικόνα που προκύπτει από τα παραπάνω παραδείγματα είναι πως, ακόμα και σε δύσκολες συνθήκες, οι εργαζόμενοι της Κρήτης του 1950 κινητοποιούνταν, διεκδικούσαν και πολλές φορές κατάφερναν μικρές ή μεγαλύτερες νίκες, μέσα από τη συλλογική δράση και την πίεση προς τους εργοδότες και το κράτος.

10. Ορισμένα αποτελέσματα κατά το τέλος του 1955

Στο πρωτοσέλιδο του φύλλου της 3^{ης} Δεκεμβρίου δημοσιεύεται μία εκτενής αναφορά στο θέμα της ανεργίας και της αναγκαιότητας για τη «[...] χορήγησιν βοηθημάτων προς τους μη επιδοτούμενους ανέργους κατά τας επερχομένας εορτάς [...]». Εις όλους είνε γνωστή η μεγάλη ανεργία η οποία καλύπτει τους μήνας αυτούς μεγάλας μάζας εργαζομένων. Πιστεύομεν ότι η Κυβέρνησις και ο κ. Υπουργός της Εργασίας θα υιοθετήσουν το υποβληθέν αίτημα υπό της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος⁷⁷».

Τον ίδιο μήνα φτάνουν στο νησί ειδήσεις από την εξέλιξη των διαπραγματεύσεων που αφορούν στις αυξήσεις μισθών και ημερομισθίων. Όπως σημειώνει ο αρθρογράφος του *Εργάτη*, έχει υπάρξει πρόοδος στην υιοθέτηση από την Κυβέρνηση πολλών εκ των ψηφισμάτων του προσφάτως διεξαχθέντος 12^{ου} συνεδρίου της Γ.Σ.Ε.Ε. στο θέμα των αμοιβών των εργαζομένων, όχι μόνο υπάρχει στασιμότητα, αλλά και οι ορισθείσες, επί του θέματος, κυβερνητικές συσκέψεις ακυρώνονται η μία μετά την άλλη με διάφορες προφάσεις. «Με κατάπληξιν αλλά συγχρόνως και με αγανάκτησιν η Εργατοϋπαλληλική τάξις της χώρας μας επληροφορήθη την συμπαιγνίαν εργοδοτών και Κυβερνήσεως εις το θέμα της αναπροσαρμογής των μισθών και των ημερομισθίων⁷⁸». «[...] Η κατάσταση εφθάσε πλέον εις το απροχώρητον. Δεν είναι δυνατόν η μεγίστη πλειοψηφία των εργαζομένων να αμείβεται σήμερον με το ημερομίσθιον των 37 δραχμών το οποίον όχι δια συντήρησιν μιας εργατικής οικογενείας δεν φθάνει αλλά ούτε μέρος των εξόδων της δεν καλύπτει [...]»⁷⁹. Ο αρθρογράφος ολοκληρώνει την τοποθέτησή του γράφοντας: «Θέλομεν να πιστεύωμεν ότι έστω και την τελευταίαν στιγμήν θα εξευρεθῇ λύσις και δεν θα αναγκασθῇ η εργατική τάξις να αποδυσθῇ εις αγώνας επιζημίους δια την Εθνικὴν Οικονομίαν του τόπου⁸⁰», προαναγγέλλοντας, επί της ουσίας, απεργιακές κινητοποιήσεις για την ικανοποίηση των αιτημάτων των εργαζομένων. «[...] Πάντως η εργατική τάξις δεν είναι διατεθειμένη να ανεχθῇ περαιτέρω εμπαιγμόν και θα επιδιώξη δι' αγώνος πλέον την ρύθμισιν του σοβαροτάτου τούτου ζητήματος, εφ' όσον ο αγών ούτος τελικῶς θα της επιβληθῇ⁸¹».

Η συνέχεια του επί του συγκεκριμένου θέματος έρχεται με την πρόταση, ως προσωρινή λύση, της αύξησης των μισθών από 10 έως 15% και των ημερομισθίων κατά 5 δραχμές⁸². «[...] Μεταξύ των εργατῶν εξακολουθοῦν αι συζητήσεις γύρω από

77 «Με το φακό μας, Επειγόντως να τροποποιηθούν», *Εργάτης*, 3-12-1955 ό.π.

78 «Η Συνδικαλιστική μας κίνησις», *Εργάτης*, 10-12-1955 ό.π.

79 «Έτοιμοι προς αγώνα», *Εργάτης*, 10-12-1955 ό.π.

80 «Έτοιμοι προς αγώνα», *Εργάτης*, 10-12-1955 ό.π.

81 «Η Συνδικαλιστική μας κίνησις», *Εργάτης*, 10-12-1955 ό.π.

82 «Μελετάται ως προσωρινή λύσις αύξησις των μισθών από 10 – 15% και των ημερομισθίων κατά 5 δραχμάς», *Εργάτης*, 17-12-1955 ό.π.

το θέμα της αναπροσαρμογής των κατωτάτων ορίων μισθών και ημερομισθίων τα οποία εξακολουθούν να παραμένουν καθηλωμένα ενώ ο τιμάρριθμος συνεχώς ανέρχεται [...]»⁸³.

Στα περιθώρια αυτών των διεργασιών, άλλο ένα σωματείο της πόλης αποφασίζει την κάθοδό του σε απεργία καθώς οι προσπάθειες για την εξεύρεση αμοιβαία επωφελούς λύσης προς την κατεύθυνση της αύξησης των απολαβών τους, έπεσαν στο κενό. «Οι Ηλεκτροτεχνίται κατήλθον από της Δευτέρας εις απεργίαν κατόπιν της απορρίψεως του αιτήματός των περί αναπροσαρμογής του τιμολογίου των κατά 15%. Η απεργία εσημείωσε απόλυτον επιτυχίαν συμμετέσχον δε εις αυτήν το σύνολον των μελών της Ενώσεως Ηλεκτροτεχνιτών⁸⁴». Το ίδιο έπραξαν και οι Μουσικοί του Δήμου Ηρακλείου⁸⁵.

Το φύλλο της 24^{ης} Δεκεμβρίου φιλοξενεί άρθρο - χαιρετισμό του Γενικού Γραμματέα της Γ.Σ.Ε.Ε. στο οποίο παρουσιάζονται οι αγώνες και αναπτύσσονται τα προτάγματα και οι σκοποθεσίες για το νέο έτος. Στην τελευταία έκδοσή της για το 1955 η εφημερίδα *Εργάτης* φιλοξενεί άρθρο του Προέδρου του Ε.Κ.Η. το οποίο κινείται στο ίδιο μήκος κύματος με τον Γενικό Γραμματέα της Γ.Σ.Ε.Ε.

Ολοκληρώνοντας το μαχητικό έτος του 1955 μέσα από τον Εργάτη μπορούμε να κατανοήσουμε τη μεγάλη προσπάθεια για των εργατών για τα δικαιώματά τους. Αυτά όλα φαίνονται και στα επόμενα 3 χρόνια της κυκλοφορίας της εφημερίδας σε μικρότερη κλίμακα και πυκνότητα γεγονότων. Από την άλλη μεριά μέσα από τις Αγωγές μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι πυκνώνουν και αυξάνονται με το πέρασ των ετών και ίσως αυτό να είναι ένα σημάδι ότι ο πληθυσμός άρχισε να καταλαβαίνει τα δικαιώματα του στο θέμα της εργασίας του και να το διεκδικεί.

---

83 «Η Συνδικαλιστική μας κίνησης», *Εργάτης*, 17-12-1955 ό.π.

84 Ό.π.

85 «Η Συνδικαλιστική μας κίνησης», *Εργάτης*, 24-12-1955 ό.π.

Συμπεράσματα

Η μελέτη των εργασιακών σχέσεων στο Ηράκλειο Κρήτης κατά τη δεκαετία του 1950 αποκαλύπτει μια δύσκολη και συχνά άνιση μάχη των εργαζομένων για την κατοχύρωση βασικών εργασιακών δικαιωμάτων. Μέσα από την εφημερίδα *Εργάτης*, αλλά και από Αγωγές και δικαστικές Αποφάσεις της εποχής, γίνεται φανερό ότι οι εργαζόμενοι προσπαθούσαν, με συλλογικές προσπάθειες είτε και μόνοι τους, να βελτιώσουν τους όρους εργασίας τους, παρά την έντονη αντίσταση των εργοδοτών.

Η ανάγκη για συλλογική δράση ήταν έντονη. Σε πολλούς κλάδους γίνονταν κινητοποιήσεις και απεργίες και σε όλα τα έτη που μπορέσαμε να μελετήσουμε (όπως σταφιδεργάτες, αρτεργάτες, μυλεργάτες, εργαζόμενοι στα ελαιοτριβεία και πολλούς άλλους), με στόχο τη διεκδίκηση καλύτερων συνθηκών εργασίας. Ωστόσο, οι εργοδότες αντιδρούσαν σκληρά, είτε αδιαφορώντας για τα αιτήματα είτε αρνούμενοι να συμμετέχουν σε διαπραγματεύσεις.

Οι θεσμικοί μηχανισμοί που υπήρξαν, όπως ο μηχανισμός Διαιτησίας, η Επιθεώρηση εργασίας και οι κρατικές παρεμβάσεις μέσω του Υπουργείου Εργασίας, δεν ήταν πάντα αποτελεσματικοί. Οι αποφάσεις δεν εφαρμόζονταν εύκολα, κυρίως λόγω της άρνησης των εργοδοτών να τις σεβαστούν. Έτσι, η ανάγκη για πιο ουσιαστικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς ήταν επιτακτική.

Οι εργάτες βρίσκονταν υπό συνεχή κοινωνική και οικονομική πίεση. Η αύξηση του συνεχόμενου κόστους ζωής λόγω του πληθωρισμού και οι δύσκολες συνθήκες εργασίας ενίσχυαν τις κινητοποιήσεις και τα αιτήματα για καλύτερες απολαβές και κοινωνική ασφάλιση. Παρότι ορισμένες κατακτήσεις θεωρούνταν αυτονόητες μέχρι πριν λίγα χρόνια, ίσως σήμερα πολλές από αυτές έχουν χαθεί, και ορισμένες ακραίες εργοδοτικές συμπεριφορές συνεχίζουν να υφίστανται.

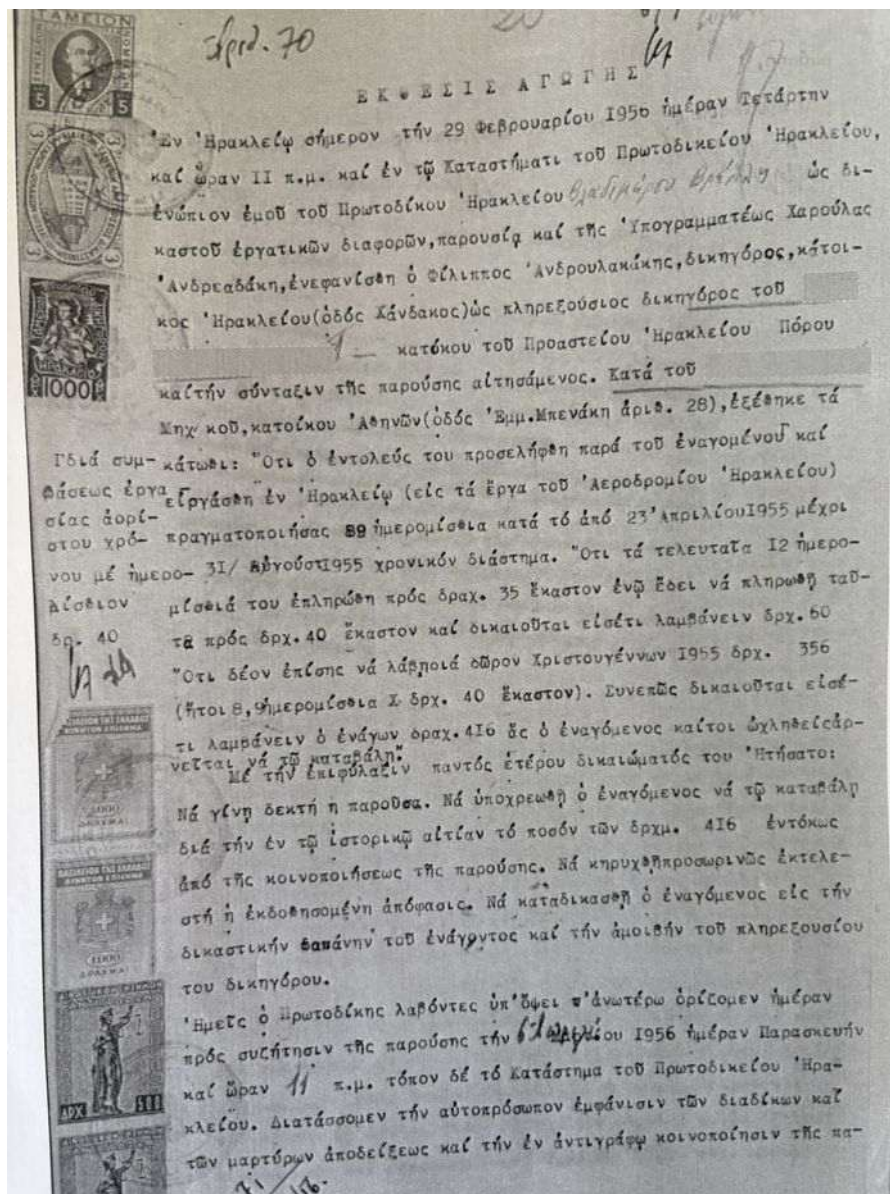
Φυσικά και χωρίς αυτό να προκύπτει από τις πρωτογενείς πηγές μας, στην ατζέντα του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου υπήρχε και η προσπάθεια αποφυγής της «κομμουνιστικής διείσδυσης» στα εργατικά σωματεία, κάτι που φανερώνει και τις πολιτικές εντάσεις της εποχής που προηγήθηκε.

Με βάση τα παραπάνω, το θέμα αυτό προσφέρει ένα πλούσιο πεδίο για περαιτέρω έρευνα. Το υπάρχον υλικό μπορεί να υποστηρίξει ακόμη και μια διδακτορική διατριβή, ειδικά αν συνδυαστεί με μια συγκριτική μελέτη άλλων πόλεων της Ελλάδας με παρόμοια χαρακτηριστικά. Έτσι, θα μπορούσε να αναδειχθεί με πληρέστερο τρόπο η εικόνα των εργατικών σχέσεων στη χώρα την κρίσιμη αυτή δεκαετία.

Παράρτημα

Ο ΤΙΜΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΔΩΝ ΠΡΩΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ ΑΙ ΤΙΜΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟ 1954 ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΟΝ					
Κατωτέρω δημοσιεύομεν συγκριτικόν πίνακα ὁ ὁποῖος μᾶς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Τμήματος Μελετῶν τῆς Γ.Σ.Ε.Ε. πὺν δείχνει τὴν διαφορὰν τοῦ τιμαριθμοῦ βασικῶν εἰδῶν διατροφῆς ἃτινα χρησιμοποιεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ Ἑργατοῦπαλληλικὴ τάξις :					
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑΙ ΤΙΜΑΙ ΕΙΔΩΝ ΒΑΣΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΙΑΝΙΚΗΝ ΠΩΛΗΣΙΝ					
ΕΙΔΗ	Τιμαὶ 1-1-53 κατ' ὁκτὺν εἰς δραχ.	Τιμαὶ 9-4-54 κατ' ὁκτὺν εἰς δραχ.	Τιμαὶ 28-2-55	Τιμαὶ 31-3-55	Αὐξήσις τιμῆς ὡς πρὸς τιμῶν 9-4-1954
Ψωμί μαῖζο	3 000	3.000	3.70	3.70	23 ο/ο
» ἄσπρο	4.200	4.200	5.30	5.30	26 ο/ο
Κρέας βοδινὸ νωπὸ	23.400	24.400	36	36	36 ο/ο
Μαρίδες	8 000	8.000	14	14	75 ο/ο
Φασόλια ξηρά	6.500	6.500	12.80	12.80	96 ο/ο
Λάδι	14.000	14.500	22	22	51 ο/ο
Φακὲς	5.800	6.100	9	9	47 ο/ο
Ρύζι (ντόπιον)	5.000	5.500	9	9	63 ο/ο
Βακαλάος (παστός)	7.400	7.600	13.20	13.20	73 ο/ο
Ἑλῆες σειράς	6.500	7.800	12	12	30 ο/ο
Ζάχαρις	9.600	12.000	13	13	8 ο/ο
Γάλα ἐβαπορὸ	2.700	2.700	3.80	3.80	40 ο/ο
Οινόπνευμα	21 640	21.600	27.50	27.50	27 ο/ο
Σαποῦνι πράσινο	8.600	8.600	11.20	11.20	30 ο/ο
» ἄσπρο	10.400	10.400	13	13	25 ο/ο
Πετρέλσιον	3.400	3.400	4.80	4.80	35 ο/ο
Ζυμαρικά (50 ο/ο σιμ.)	6.200	7.000	10	10	43 ο/ο
Μαγειρικὸν λίπος	18 000	18.000	21	21	16 ο/ο
Κανσόξυλα	650	650	0.80	0.80	23 ο/ο
Ἡλεκτρικὸν ρεῦμα (κίλοβατ)	946	946	1.40	1.40	47 ο/ο
Τυρὶ φέτα (ντόπιον)	18.600	18.600	24	24	29 ο/ο
Εἰσητήρια Λεωφορείων γραμμῆς (συνολικὴ αὐξήσις)					33 ο/ο
					39,7 ο/ο

Αριθμ. Απόφασης 799/1954

ΤΟ

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΗΡΑΚΛΕΙΩ ΠΡΩΤΟΔΙΚΩΝ

Συγκείμενον ἐκ τῶν Δικαστῶν Γεωργίου Κορίδη Προέδρου,
Μιχαήλ Χρονάκη Εἰσηγητοῦ καὶ Γεωργίου Κανελλοπούλου, Πρωτοδικῶν.

Συνεδριάσαν δημοσίᾳ ἐν τῇ ἀκροατηρίῳ τοῦ τῆν 22αν Σεπτεμ-
βρίου 1954, παρόντος καὶ τοῦ Δικαστ. Γραμματέως Ἑμμανουὴλ Πολι-
τάκη, ἵνα δικάσῃ ἐπὶ τῆς ἐπομένης ὑποθέσεως μεταξὺ:

Τοῦ ἐκκαλοῦντος καὶ ἐνάγοντος: συντα-
ξιάρχου Ι.Κ.Α. κατόικου Ἡρακλείου, παραστάντος αὐτοπροσώπως καὶ
διορισάντος πληρεξουσιόν του τὸν δικηγόρον Ἰωάννην Καστρινογιάν-
νην. — καὶ

τῆς ἐφεσιβλήτου καὶ ἐναγομένης: Ἐν Ἡρακλείῳ Ὑπόκατα-
στήματος τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος νομίμως ἐκπροσω-
πούμενου, παραστάντος διὰ τοῦ δικηγόρου Μιχαὴλ Λυδάκη δυνάμει τοῦ
ὑπ' ἀριθμ. 11546 πληρεξουσίου τοῦ συμβολαιογράφου Ἡρακλείου Μι-
χαὴλ Γαλενιανοῦ. —

Ὁ ἐνάγων καὶ ἤδη ἐκκαλὼν ἡγείρεν ἐνώπιον τοῦ ἐπὶ τῶν
ἐργατικῶν διαφορῶν ἀρμοδίου Πρωτοδίκου Ἡρακλείου κατὰ τοῦ ὡς ᾔ-
νω ἐναγομένου καὶ ἤδη ἐφεσιβλήτου τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 5. Μαΐου
1954 ἔκθεσιν ἀγωγῆς του, δι' ἧς καὶ τὰς ἐν αὐτῇ λεπτομερῶς ἐκτιθε-
μένας αἰτίας ᾐτήσατο: τὸν ὀρισμὸν δικασίμου τῆς ἐκθέσεως ἀγωγῆς
του ταύτης ἐπὶ τῇ τέλει ὅπως γίνῃ δεκτὴ ἢ ἐν τῇ αὐτῇ ἐκυῖσει ἀ-
γωγῆς του ἀναφερομένη καὶ κατακεχωρημένη ὡς ἔχει ὑπὸ χρονολογί-
αν 20. Μαΐου 1953 ἀγωγή του κατὰ τοῦ ἐναγομένου ἐνώπιον τοῦ Πρω-
τοδικείου Ἡρακλείου ἐγερθεῖσα, ὡς αὕτη ἐτροποποιήθη, συνεπληρώθη,
ἐβελτιώθη καὶ ἐδιορθώθη διὰ τῶν προτάσεών του. Νά ὑποχρεωθῇ τὸ ἐ-
ναγόμενον νά τῇ καταβάλῃ δραχμὰς 8.209.495 ἐντόκως ἀπὸ τῆς ἐπι-
δόσεως τῆς ὡς ἄνω ἐκτιθεμένης ἀγωγῆς (ἀριθμ. 5-1953). Νά κτηνὴν πρὸς αὐτὸν

Τα Αμερικανικά έργα στις Γούρνες Ηρακλείου

Η Ελλάδα υλοποίησε μια δέσμη παραχωρήσεων προς τις Η.Π.Α. και το νεοσύστατο ΝΑΤΟ προκειμένου να γίνει δεκτό το αίτημά της για την προσχώρησή της στην Βορειοατλαντική Συμμαχία και προκειμένου να προλάβει τετελεσμένα από τις ταυτόχρονες προσπάθειες της Τουρκίας προς αυτή την κατεύθυνση⁸⁹. Στα πλαίσια αυτά των παραχωρήσεων εντάσσονται και τα εκτεταμένα έργα τα οποία πραγματοποιήθηκαν στην τοποθεσία Γούρνες Ηρακλείου για τα οποία το Ε.Κ.Η. προέτασε τη χρησιμοποίηση ντόπιων εργατών προκειμένου να μειωθεί η ανεργία στην πόλη και να βρουν εργασία πολλοί εκ των εργατών. Στην ενότητα αυτή της εργασίας θα παραθέσουμε κάποια αντιπροσωπευτικά κομμάτια της αρθρογραφίας που αφορά το συγκεκριμένο θέμα προκειμένου να καταδείξουμε τη στάση του Ε.Κ.Η. αναφορικά με το ζήτημα αυτό.

ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΟΥ κ. ΝΟΜΑΡΧΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΙΝ ΑΝΕΡΓΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ

ΕΞ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΕΡΓΑ ΓΟΥΡΝΩΝ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ Κ. ΝΟΜΑΡΧΗΝ

Το Προεδρείον του Εργατικού Κέντρου μετ' επιτροπής εργατών εκ διαφόρων σωματείων επεσκέφθη τον Νομάρχη κ. Γαλανάκη εις τον οποίον και ανέφερε διάφορα θέματα μεταξύ των οποίων το ζήτημα των υπό έναρξιν Αμερικανικών έργων εις Γούρνες, παρεκάλεσε δε τούτον όπως παρέμβη παρά τη αναδόχω Εταιρεία ίνα εις τα έργα ταύτα εργασθούν εργάται και τεχνίται εκ της πόλεως Ηρακλείου καθόσον σημαντικός αριθμός εργατών και τεχνιτών είναι άνεργος. Ο κ. Νομάρχης αναγνωρίσας το δίκαιον των απόψεων του Εργατικού Κέντρου, συννενοήθη τηλεφωνικώς μετ' υπευθύνου της Εταιρείας Τόμσον-Μέριττ ο οποίος προσελθών εντός ολίγου εις την Νομαρχίαν εδήλωσεν ότι άπαν το προσωπικόν το οποίον θα έργασθη εις τα Αμερικανικά έργα θα προέρχεται εκ της πόλεως Ηρακλείου⁹⁰.

ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΤΟΥ ΕΠΟΠΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΑ ΕΡΓΑ ΓΟΥΡΝΩΝ

Την Δευτέραν ο Επόπτης Εργασίας κ. Δρουγγερίδης, ο Πρόεδρος του Εργατικού Κέντρου συνάδ. Σταυρουλάκης συνοδευόμενοι υπό του Προϊσταμένου του Γραφείου Ευρέσεως Εργασίας κ. Αμαριανιτάκη και του Προέδρου Οδηγών Αυτοκινήτων συναδ. Παντερμαράκη, μετέβησαν εις Γούρνες όπου και είχαν συνομιλίαν μετά του επιτετραμμένου της Εταιρίας Τόμσον Μέριττ.

89 Monteagle Stearns μετ. Γιώργος Κουσούνελος, *Περίτλοκες συμμαχίες: η Αμερικανική πολιτική στην Ελλάδα, την Τουρκία και την Κύπρο*, Το Ποντίκι, Αθήνα 1992 και Συλλογικό, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003.

90 *Εργάτης*, 24-9-1955, ό.π.

Εις τούτον ετονίσθη ότι επί τη προόψει της ενάρξεως των έργων θα πρέπει να έχη ειδικάς συνεργασίας μετά του Προϊσταμένου του Γραφείου Ευρέσεως Εργασίας διά την τακτοποίησιν των εργατών.

Επίσης ο Πρόεδρος του ΕΚΗ του ετόνισε την ανάγκην όπως εις τα έργα χρησιμοποιηθούν εργάται και τεχνίται εκ της πόλεως Ηρακλείου καθόσον υπάρχει μεγάλος αριθμός ανέργων.

Ο εκπρόσωπος της Εταιρίας ετόνισεν ότι θα λάβη σοβαρώς υπ' όψιν τας γενομένας υποδείξεις⁹¹.

ΟΙ ΟΙΚΟΔΟΜΟΙ ΑΠΕΦΑΣΙΣΑΝ ΝΑ ΕΡΓΑΣΘΟΥΝ ΜΕ ΤΑ ΙΣΧΥΟΝΤΑ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΕΡΓΑ ΓΟΥΡΝΩΝ

Προχθές το εσπέρας συνήλθε εις τα γραφεία του Εργατικού Κέντρου γενική συνέλευσις των μελών του Σωματείου Εργατοτεχνιτών Οικοδόμων, η οποία και ησχολήθη με την εξέτασιν διαφόρων ζητημάτων του κλάδου. Την συνέλευσιν απησχόλησε κυρίως το θέμα της προσλήψεως των εργατοτεχνιτών Οικοδόμων εις τα έργα άτινα πρόκειται να αρχίσουν εις Γούρνες.

Ο Πρόεδρος του Σωματείου συνάδ. Κράμπας ομιλών ετόνισεν ότι οι αναλαβόντες υπεργολαβίας εργολήπται προσπαθούν να προσλάβουν Εργατοτεχνίτας με μηδαμινά ημερομίσθια ή αναθέτοντες εις αυτούς την εργασίαν κατ' αποκοπήν. Το γεγονός τούτο θα έχη ως συνέπειαν να ζημιωθούν σημαντικώς τα μέλη μας εάν σπεύσουν και αναλάβουν εργασίαν.

Προς τούτο η Διοίκησις του Σωματείου σας καλεί όπως εις περίπτωσιν κατά την οποίαν αναλάβετε εργασίαν το ημερομίσθιόν σας να συμφωνηθή βάσει των ισχυόντων σήμερον τοιούτων, διότι θα είναι αδικία να εργασθήτε με ημερομίσθια πείνης τα οποία προσπαθούν οι εργολάβοι να εφαρμόσουν. Υπό το αυτό πνεύμα ωμίλησεν και ο παρευρεθείς εις την συνέλευσιν των Οικοδόμων Πρόεδρος του Ε.Κ.Η. συνάδ. Σταυρουλάκης τονίσας ότι οι Οικοδόμοι μέσω του Σωματείου των πρέπει να εξασφαλίσουν την εργασίαν και το ημερομίσθιον, ως και όλας τας άλλας υποχρεώσεις των εργοδοτών τας απορρεούσας εκ της εργατικής νομοθεσίας [...]⁹².

ΤΟ Ε.Κ.Η. ΖΗΤΕΙ ΤΗΝ ΑΜΕΣΟΝ ΕΠΕΚΤΑΣΙΝ ΤΟΥ ΙΚΑ ΕΙΣ ΓΟΥΡΝΕΣ

Το Εργατικόν Κέντρον δι' επείγοντος εγγράφου του προς την Διοίκησιν του Ιδρύματος των Κοινωνικών Ασφαλίσεων και την Γ.Σ.Ε.Ε. ζητεί την άμεσον διεύρυνσιν της ασφαλιστικής περιοχής του Υποκαταστήματος ΙΚΑ Ηρακλείου μέχρι Γουρνών καθόσον τα έργα ήρχισαν ήδη από πολλού εις τον χώρον αυτόν και οι εργαζόμενοι τυγχάνουν άνευ ασφαλίσεως⁹³[...].

ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΑΦΙΚΝΕΙΤΑΙ ΕΝΤΑΥΘΑ Ο κ. ΣΟΥΛΕΡ

91 Εργάτης, 29-10-1955, ό.π.

92 Εργάτης, 19-11-1955, ό.π.

93 Εργάτης, 26-11-1955, ό.π.

Ο Πρόεδρος του Ε.Κ.Η. συνάδ. Σταυρουλάκης δι' επιστολής του προς τον Διευθυντήν του Εργατικού Τμήματος της Αμερικανικής Αποστολής παρεκάλεσε τούτον όπως επισκεφθή το Ηράκλειον και τα εις Γούρνες εκτελούμενα έργα καθόσον παρά τα διαβήματα του Εργατικού Κέντρου, εις τα έργα ταύτα δεν απασχολούνται εργάται εκ της πόλεως Ηρακλείου⁹⁴.

Βεβαιώσεις Εθνικοφροσύνης

Στα πρακτικά του Ε.Κ.Η. τα οποία βρίσκονται στα Αρχεία του Κέντρου και τα οποία λάβαμε από τον κύριο Δημανόπουλο Σπύρο Αρχειονόμο στην υπηρεσία Γ.Α.Κ., βρίθουν βεβαιώσεων εθνικοφροσύνης που χορηγούνται κατόπιν αιτήσεως των ενδιαφερομένων και χρησιμοποιούνται για συντάξιμους λόγους. Παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για αυτό το λόγο κρίθηκε σκόπιμη η ενδεικτική παράθεση μίας εξ αυτών.

Πρακτικόν 142^ο Συνεδριάσεως της Διοικήσεως του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 1955⁹⁵.

Θέμα 3^ο επί αιτήσεως στελεχών δια την έκδοσιν αποφάσεων.

Επί του τρίτου θέματος αναγιγνώσκονται αιτήσεις διαφόρων συναδέλφων και συνδικαλιστικών στελεχών αιτούντων δικαιολογητικά δια την εκ του Ι.Κ.Α. συνταξιοδότησιν των βάσει των διατάξεων του άρθρου 51 του Ν.Δ. 2698/53. Η Διοίκησις εξέτασε τις αιτήσεις των συναδέλφων [...] και λάβουσα υπόψιν ότι αναφερόμενοι συνάδελφοι εργάστηκαν εντατικά εντός των Σωματείων των αφ' ενός και εις τον συνδικαλιστικόν γενικώτερον τομέα της πόλεώς μας και κατόρθωσαν να αποφύγουν τον σοβαρότατο κίνδυνον της κομμουνιστικής διεισδύσεως εις τα Συνδικάτα, να διαφωτίσουν τους παρασσυρόμενους υπό των ανατρεπτικών ιδεών Εργάτας και να τους επαναφέρουν εις την οδόν την νομιμότητος και απέκρουσαν την χρησιμοποίησιν των Συνδικάτων εκ μέρους των κατακτητών και επομένως προσέφεραν και Εθνική υπηρεσία στο Εθνικό στρατό για την πάταξη του συμμοριτισμού.

Αποφασίζει

Ομοφώνως ότι όντως οι συνάδελφοι [...] προσέφεραν όντως διακεκριμένας υπηρεσίας Εθνικάς κατά το χρονικόν διάστημα ον αναφέρεται εις τας αποφάσεις των Διοικητικών Συμβουλίων των Σωματείων των ο Πρόεδρος και οι Γενικοί Γραμματείς και αποφαινεται η Διοίκησις όπως χορηγηθεί εις τους

94 *Εργάτης*, 26-11-1955, ό.π.

95 Βιβλίο Πρακτικών Εκτελεστικής του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου, Ε.Κ.Η.- Αρχεία Νομού Ηρακλείου.

αιτούντας συναδέλφους σχετική πράξις αποφάσεως της εκτελεστικής ίνα την χρησιμοποιήσουν δια την συνταξιοδότησιν τως εις το Ι.Κ.Α.

Βιβλιογραφία

Αλιβιζάτος Νίκος, *Οι Πολιτικοί Θεσμοί σε Κρίση 1922-1974*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1983

Βαληνάκης Γιάννης, *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1949-1988*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1989

Βαρβαρέσος Κυριάκος, *Έκθεσις επί του οικονομικού προβλήματος της Ελλάδος*, [χ.ε.], Αθήνα, 1952

Δημανόπουλος Σπύρος, 2022, «Τοπική οικονομία και τουριστική ανάπτυξη. Ο αρχαιολογικός περιηγητισμός του νομού Ηρακλείου 1930-1962». Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας.

Ιστορικοί Περίπατοι, «Η Ελλάδα στη δεκαετία του '50», ΕΡΤ, στην ηλεκτρονική διεύθυνση : https://www.google.com/search?q=%CE%B9%CF%82%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B9+%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9+%CE%B4%CE%B5%CE%BA%CE%B1%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%B1+%CF%84%CE%BF%CF%85+50&rlz=1CDGOYI_enGR965GR965&oq=%CE%B9%CF%82%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B9+%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9+%CE%B4%CE%B5%CE%BA%CE%B1%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%B1+%CF%84%CE%BF%CF%85+50&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIHCAEQIRigATIHCAIQIRigATIHCAQMQRigATIHCAQQIRigATIHCAUQABjvBTIHCAUQABjvBTIHCAcQABjvBTIHCAgQABjvBTIHCAkQABjvBdIBCTE5OTc2ajBqN6gCFLACAEIDBBgBIF_xBWW1b1FpPiiz8QVltW9RaT4osw&hl=el&sourceid=chrome-mobile&ie=UTF-8#fpstate=ive&vld=cid:cdbb779f,vid:QMTtFKWOX7A,st:0

Λαγουδάκη Ευγενία, *Το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα στο Ηράκλειο 1902-1947*, Ιωλκός, Αθήνα, 2023

Λιναρδάτος Σπύρος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1986
Μαΐλης Μάκης, *Το αστικό πολιτικό σύστημα την Ελλάδα, Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα, 2014

Νικολακόπουλος Ηλίας, *Η καχεκτική Δημοκρατία*, Πατάκης, Αθήνα, 2001

Παπαχελάς Αλέξης, *Ο βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας, ο Αμερικανικός παράγων, 1947-1967*, Εστία, Αθήνα, 1997

Ρεμόν Καρτιέ, *Ιστορία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου*, Πάπυρος, Αθήνα, 1964

Στεφανίδης Ιωάννης, *Από τον εμφύλιο στον ψυχρό πόλεμο. Η Ελλάδα και ο συμμαχικός παράγοντας, 1949 – 1952*, Προσκήνιο, Αθήνα, 1999

Συλλογικό, *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica*, Πάπυρος, Αθήνα, 1981

Συλλογικό, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2003

Monteagle Stearns μετ. Γιώργος Κουσούνελος, *Περίπλοκες συμμαχίες: η Αμερικανική πολιτική στην Ελλάδα, την Τουρκία και την Κύπρο, Το Ποντίκι*, Αθήνα, 1992